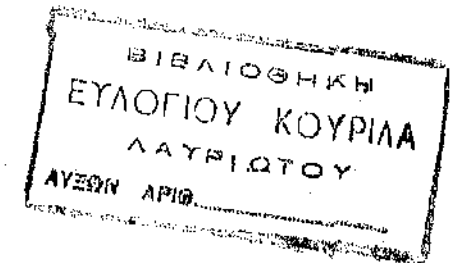

ΕΣΤΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

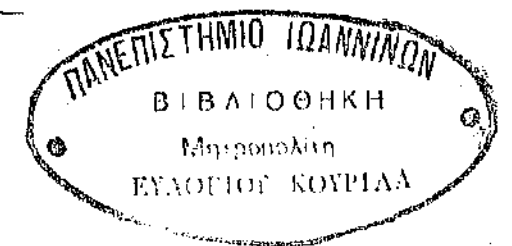
1883

[ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ]

ΤΙΜΑΤΑΙ ΦΡ. 6.—ΔΕΔΕΜ. ΦΡ. 8

076.

ΑΘΗΝΗΣ

Γ. ΚΑΒΑΛΟΝΗΣ, ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Γραφείον της Έστιας: Όδου Άγγέλου, 9.

1883

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΒ'

Συνδρομή Ιταλίας: Έν' Ελλάδι φρ. 12, εν τη Αλλοδαπή φρ. 20 - Αι συνδρομαί λαμβάνονται από τὸν ἰσχυρισμὸν ἐκείνου ἔτους καὶ εἰς ἐτήσια - Ἰσχυρισμὸς εἰς: Δευτέρου μηνός: (1888) Ἀρχιερῆς

27 Μαρτίου 1888

ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ

Τὴν προχθὲς παρασκευὴν, ἤτοι ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἡ Ἑλλάς ἐώρταζε τὴν ἐπέτειον τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἀναστάσεως, συνεπληροῦτο πεντηκονταετηρίς ἀπὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἀπῆλθεν ἐκ τῆς ζωῆς ἐκεῖνος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, ὅστις ἐκ τῶν πρώτων συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάστασιν ταύτην τῆς πατρίδος, ὁ **Ἀδαμάντιος Κοραῆς**. Ἐν ἄλλαις χώραις ἡ ἡμέρα αὕτη θὰ ἦτο βεβαίως ἐθνικῆς ἐορτῆς ἡμέρα, καὶ μνημόσυνα εἴσια τοῦ μεγάλου φιλοπάτριδος καὶ διδασκάλου θὰ ἐτελοῦντο κατ' αὐτήν· ἀλλ' οἱ νεώτεροι ἡμεῖς Ἕλληνες, οἱ νῦν ἀνέτως ἐντροφῶντες εἰς πάντα τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, σπανίως συναίσθανόμεθα δι' ἐποίων ἀγώνων καὶ θυσιῶν ἐκτῆθησάν ταῦτα ὑπὸ τῶν πατέρων, οἵτινες ἔπειτα τὰ παρῆσαν εἰς ἡμᾶς, καὶ λησιμονοῦντες παντάπασιν ἦν ὀφειλομένον αὐτοῖς ἐγνωμοσύνην, ψυχροὶ καὶ ἀνάληγτοι παρεργόμεθα πρὸ παντὸς ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν ἐθνικὴν δόξαν. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἤτις μᾶς ἀναμιμνήσκει τὴν ἐκ τῆς γῆς ἐκλειψὶν τοῦ πρωτοεργοῦ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἐνομίσαμεν ὅτι ἐπιτελοῦμεν ὑπέροχτον καθήκον εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ, ἀνακαλοῦντες ἐκ τοῦ παρελθόντος τὴν ἐπίσημον καὶ σεμνὴν φωνὴν τοῦ διδασκάλου, ἧτις ἐπὶ ἡμῶν ὄλον αἰῶνα ἐκήρυξεν εἰς τοὺς πατέρας ἡμῶν τὸ εὐαγγέλιον τῆς πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀγάπης, τῆς δικαιοσύνης καὶ πόσεως ἀρετῆς, πολιτικῆς καὶ ἰδιωτικῆς, παρασκευάζουσα τὸ δεδουλωμένον ἑλληνικὸν ἔθνος εἰς τὸν μέγαν ὑπὲρ τῶν ὄλων ἀγῶνα. Οὕτω ἀντὶ παντὸς ἄλλου πρέπον ἐκρίναμεν νὰ ἀπιερώσωμεν ὀλόκληρον τὸ σημερινὸν φύλλον τῆς **Ἐστίας**, ἵνα μεταδώσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας αὐτῆς ἀπάνθισμα παικίαν περισυλλεχθὲν ἐκ τῆς πλουσιωτάτης πνευματικῆς κληρονομίας, ἣν ἡ μεγάλη τοῦ Κοραῆ διάνοια κατέλιπεν ἡμῖν, πεποιθότες ὅτι οὐχὶ μόνον ἀναγνώσμα τερπνότατον παρεργόμεν εἰς τοὺς συνδρομητὰς ἡμῶν, ἀλλ' ὅτι καὶ γινόμεθα ἐρμηνεῖς τῶν ἐνδομύχων αὐτῶν αἰσθημάτων πρὸς τὸν ἐθνικὸν ἀνδρα, οὗτινος τὴν πεντηκοστὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου τελοῦμεν σήμερον.

Ἐκ τῆς αὐτοβιογραφίας αὐτοῦ, ὀλίγου παρ' ἡμῖν δεδομένης, θέλει εὐχαρίστως πιστευόμεν, ἀναγνωσθῆ τὸ κατωτέρω μέρος, ἐν ᾧ ὁ Κοραῆς μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῆ ἀφελείας καὶ χάριτος ἀφηγεῖται τὰ τῆς νεανικῆς αὐτοῦ ἡλικίας καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ φιλολογικοῦ αὐτοῦ σταδίου.

Ἡ ΝΕΟΤΗΣ ΤΟΥ ΚΟΡΑΗ

"Ἐνας ἀπὸ τοὺς συμπολίτας μου Χίους φίλους, νέος χρηστός (ὁ Εὐστράτιος Παλλῆς, ἂν δὲν μὲ πλανᾷ ἡ μνήμη), μ' ἐρωτοῦσα μίαν τῶν ἡμερῶν ἐδρισκόμενος εἰς τοὺς Παρισίους, ἂν ἐφρόντισα νὰ γράψω τὸν βίον μου. Ἡ ἐρώτησις μ' ἐφάνη παράξενος· πιθανόν ὅτι παράξενον ἔκρινε καὶ ἐκεῖνος τῆς ἀπάντησίν μου.

"Ὅστις ἱστορεῖ τὸν ἴδιον βίον, χρεωστῆ νὰ σημειώσῃ καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἀμαρτήματα τῆς ζωῆς του, μὲ τόσην ἀκρίβειαν, ὥστε μήτε τὰ πρώτα νὰ μεγαλύνῃ, μήτε τὰ

δεύτερα νὰ σμικρύνῃ, ἢ νὰ σιωπᾷ παντάπασιν· πρᾶγμα δυσκολώτατον, διὰ τὴν ἐμφυτον εἰς ὄλους μας φιλαυτίαν. Ὅστις ἀμφισβᾷ περὶ τούτου, ἄς κάμῃ τὴν πείραν νὰ χαράξῃ δύο μόνους στίχους τῆς βιογραφίας του, καὶ θέλει καταλάβειν τὴν δυσκολίαν.

Κατορθώματα τοῦ βίου μου εἴσια λόγου δὲν ἔχω νὰ ἀπαριθμήσω· τὰ ἀμαρτήματά μου ἤθελα μετὰ χάριτος δημοσιεύσειν, ἂν ἔκρινε, ὅτι ἔμελλε νὰ διορθώσῃ κἀνένα ἢ δημοσιεύσει. Γράφω λοιπὸν ἄπλᾳ τινὰ τῆς ζωῆς μου συμβάματα· καὶ τοῦτο ὄχι δι' ἄλλο (μαρτύρομαι τὴν ἱερὰν ἀλήθειαν), πλὴν διὰ νὰ ἐπανορθώσω τινὰ σφάλματα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι καὶ ζῶντα ἀκάμῃ (δὲν ἤξεύρω διὰ ποίαν αἰτίαν) ἠθέλησαν νὰ μὲ βιογραφῶσι.

Ἐγεννήθην πρωτότοκος τὴν 27 Ἀπριλίου τοῦ 1748 ἔτους εἰς τὴν Σμύρνην, ἀπὸ τὸν Ἰωάν.

νην Κοραΐνη Χίον τὴν πατρίδα, καὶ τὴν Θωμαΐδα Ρουσιαν, Σμύρναϊαν. Ἀπὸ τὰ ἰσχύων τέκνα, ἔμεινα ἐγὼ καὶ ὁ τρία ἔτη νεώτερός μου ἀδελφός Ἀνδρέας. Ὁ πατήρ μου δὲν εὐτύχησε νὰ λάβῃ παιδείαν, ὅχι μόνον διότι ὄλον τὸ ἔθνος ἦτον τὸν καιρὸν ἐκείνον ἀπαιδευτον (παρεκτός ὀλίγων στολισμένων με ψευδοπαιδείαν πλέον παρὰ με ἀληθινὴν παιδείαν), ἀλλὰ καὶ διότι εἶχε μείνειν ὄρφανός εἰς παντόπασι τρυφερὰν ἡλικίαν. Ἡ μήτηρ μου ἔλαβεν ἐλευθεριωτέραν ἀνατροφὴν, διότι εὐτύχησε νὰ ἔχη πατέρα Ἀδαμάντιον τὸν Ρουσιαν, τὸν σωφώτατον ἐκείνου τοῦ καιροῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἀνδρα, ὅστις ἀπέθανεν ἐν ἔτος (1747) πρὸ τῆς γεννήσεώς μου. Αὐτὸς ἐχρημάτισεν ἔτι νέος ὢν διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὴν Χίον, μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς Σμύρνην, ὅπου ἐνομιφύθη χήραν τινὰ Ἀγκυραϊνὴν. Οὗτος μὴ γεννήσας ἀρσενικόν, ἐπαρηγόρησε τὴν ἀποτυχίαν του, σπουδάζας νὰ ἀναθρέψῃ ὡς υἱός, τὰς τέσσαρας θυγατέρας του Θωμαΐδα τὴν μητέρα μου, καὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς ἀδελφάς, Ἀναστασίαν, Θεοδώραν καὶ Εὐδοκίαν. Ἡ κατὰστασις τοῦ γένους ἦτο τοιαύτη τότε, ὥστε εἰς τὴν μεγαλόπολιν Σμύρνην μόναι σχεδὸν αἱ θυγατέρες τοῦ Ρουσιῶ ἤξευραν νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράψωσι· παρὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν γραφὴν ἐδιδάχθησαν (πολλὰ ὀλίγων ὅμως) καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ Θεοδώρα, σοφωτέρα παρὰ τὰς ἄλλας, ἀπέθανε παρθένος ἀπὸ τὸ θανατικόν. Ἡ μήτηρ μου ἐκαταλάμβανεν ἱκανῶς τοῦ παρακαμάζοντος ἑλληνισμοῦ τὰ συγγράμματα.

Τῆς μητρός μου ἡ παιδεία δὲν ἦν ἀρκέσειν νὰ παιδεύσῃ ἐμὲ καὶ τὸν ἀδελφόν μου, ἂν δὲν ἐσύνταρχαν ἄλλαι περιστάσεις, αἱ ἐξῆς.

Ὁ πατήρ μου, ἂν καὶ σταθρῆμένος παιδείας, ἦτο στολισμένος ἀπὸ τὴν φύσιν με νοῦν ὀξύτατον, καὶ ἄλλα τῆς φύσεως δωρήματα πολλὰ· ὥστε ἐκατάλαβεν, ὅτι μόνη ἡ παιδεία τελειοποιεῖ τὰ δῶρα τῆς φύσεως, καὶ ἐπυρόθη με τὸν ἔρωτα τῆς παιδείας· ἀλλὰ μὴ δυνάμενος πλέον νὰ τὴν ἀποκτήσῃ σχολικῶς, ἀνεπλήρωσε τὴν ἑλλειψιν, συχνάζων ὅπου εὕρισκε κανένα λόγιον ἀνδρα, διὰ νὰ παύσῃ τὴν δίψαν του με τὴν ἀκρόασιν τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς σοφίας. Παρὰ τὴν φυσικὴν ὀξύνοιαν εἶχε καὶ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου, ὡς τὸ ἔδειξεν ἡ ἔπειτα πολιτικὴ διαγωγὴ του, εἰς τὸν κοινὸν τὴν διοικήσιν, ὅσῃν ἐσυγγώρου εἰς τοὺς τυραννομένους αἱ τύραννοι. Ὅλη του ἡ ζωὴ ἐδαπανήθη εἰς τὴν φροντίδα τοῦ κοινῶ με ζήμιαν τῆς ἰδίας του οὐσίας. Οὐτάκις ἢ δεκάκις ἐκλέχθη διημογέρων· δὲν ἐπέρασεν ἔτος, εἰς τὸ ὅποιον δὲν ἦταν ἡ διημογέρων, ἢ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησίας, ἢ τοῦ νοσοκομείου, ἢ πρωτομαγίστρω τοῦ συστήματος τῶν Χίων ἐμπόρων. Παρὰ τὰς

φροντίδας ταύτας ὅσοι εἶχαν διχονοίας ἐμπορικῆς, οἰκιακῆς, ἢ ἄλλας ὅποιασδήποτε διαφορᾶς, εἰς τὸν πατέρα μου κατέφευγαν, ὡς μόνον ἱκανόν νὰ τὰς διαλύσῃ με τὴν ἐμπειρίαν του, καὶ νὰ εἰρηνοποιήσῃ τοὺς διαφορομένους με τὴν ἐμφυτον βητορίαν. Διὰ ταῦτα του τὰ προτερήματα εἶχε τὸν ἐκλέξιν γαμβρόν ὁ μητρικός μου πάππος, παραβλέψας πολὺ πλουσιωτέρους καὶ τὴν τύχην καὶ τὴν ὑπόληψιν παρὰ τὸν πατέρα μου ἐπιθυμητὰς τῆς συγγενείας του γαμβρούς.

Πυρωμένος ἀπὸ τὸσον ἔρωτα παιδείας ὁ πατήρ μου, ἀκόλουθον ἦτο νὰ φροντίσῃ τὴν παιδείαν τῶν τέκνων του. Ἄν ὁ πάππος μου ἐξῆ ἀκόμη, εἰς ἐκείνον ἀδυστάτως ἦθελον ἐπισησεύθῃ τὴν φροντίδα· ἀλλ' ὁ θάνατος ἐκείνου τὴν ἠνάγκασε νὰ μὲς παραδώσῃ εἰς τὸ τότε πρὸ μικροῦ συσταθὲν ἑλληνικὸν σχολεῖον ἀπὸ ἀνδρα Χίον Παντολέοντα τὸν Σεβαστόπουλον, τὸ ὅποιον ἐσχολαρχεῖτο τότε ἀπὸ μοναχόν τινα, Ἰωακῆσιον τὴν πατρίδα. Ὁ διδάσκαλος καὶ τὸ σχολεῖον, ὠμοιάζαν ὄλους τοὺς ἄλλου διδασκάλους καὶ τὰ σχολεῖα τῆς τότε Ἑλλάδος, ἦσαν ἐδίδο διδασκαλίαν πολλὰ πτωχῶν, συνωδευμένην με βραβυδιὰν πλουσιωτέρων. Τόσον ἀφθονα ἐξυλοκοπούμεθα, ὥστε ὁ ἀδελφός μου μὴν ὑπόφρων πλέον, παραιτήθη τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ παρὰ γνώμην τῶν γονέων μας.

Δύο μάλιστα αἰτίαι ἐσχυροποίησαν τὴν ἰδικὴν μου ὑπομονήν· ἔρωτα παιδείας, καὶ ἔρωτα τιμῆς. Ὁ ἔρωτα τῆς παιδείας δὲν ἦτον ὀλιγώτερον βίαιος παρὰ τὸν ἰδίως ὀνομαζόμενον ἔρωτα. Τῆς τιμῆς τὸν ἔρωτα ἔτρεφε καὶ ἠῆξανε πρῶτον ἡ φήμη τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ πάππου μου Ἀδαμάντιου τοῦ Ρουσιῶ, ἔπειτα ἄλλου συγγενοῦ μικροῦ παλαιότερου, τοῦ ἱατροφιλοσόφου Ἀντωνίου τοῦ Κοραΐ καὶ τρίτου τοῦ ζώντος ἀκόμη τότε, καὶ διδάσκοντος τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν εἰς τὴν Χίον, ἱερομονάχου Κυρίλλου, ἀνεψιοῦ τοῦ πατρός μου (πρὸς μητρός). Ἡθελα σιωπήσῃν καὶ ἄλλην αἰτίαν τῆς ὑπομονῆς μου, τὴν πλεονεξίαν, ἂν δὲν ἐχρησίμευεν εἰς τιμὴν τοῦ μακαρίτου πάππου μου, καὶ εἰς παράδειγμα πῶς χρεωστοῦν νὰ θαρρύνωσιν οἱ γονεῖς τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀπογόνους των εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν καλῶν.

Ἰβπα, ὅτι ὁ πάππος μου, λυπημένος πολὺ διὰ τὴν στήρῃσιν ἀρσενικῶν τέκνων, ἐσπούδασε νὰ κοινωνήσῃ μέρος τῆς σοφίας του εἰς τὰς θυγατέρας. Ἀφοῦ τὰς ὑπέδρευσεν προικισμένας, παρὰ τὴν ἀργυρικὴν δόσιν, καθεμίαν με οἶκον κατασκευασμένον ἐκ θεμελίων, ἐπρόσμενον ἀνυπαμάνως ἐξ αὐτῶν καρπούς ἀρσενικούς, διὰ μόνην τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τοὺς ἀναθρέψῃ αὐτὸς με ἑλληνικὴν παιδείαν.

Βλέπων ὅμως πλησιάζοντα τὸν θάνατον, τοῦ ὁποίου πρόδρομος ἔγεινεν ἡ τύφλωσις τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ φοβούμενος τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ποθομένου του, ἔγραψε τὴν διαθήκην του. Τὸ πρῶτον αὐτῆς κεφάλαιον ἔφινε κληρονομῶν τῶν βιβλίων του, ἀπὸ τῶν ἀρσενικῶν μέλλοντος ἀπογόνους, τὸν, ὅστις ἔμελλε πρῶτος ν' ἀφήσῃ τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον, διδασκόμενος κἂν ὅσα ἤξευρεν ὁ διδάσκαλος τοῦ σχολείου. Οἱ συνεριζόμενοι με ἐμὲ ἐξ ἀδελφοὶ καὶ συσχολασταὶ μου, δὲν ἐδείξαν ὀλιγωτέραν προθυμίαν νὰ κληρονομήσωσι τὰ βιβλία· ἡ τύχη ὅμως ἔσυρε πρῶτον ἐμὲ ἀπὸ τὸ σχολεῖον, καὶ με κατέστησε κληρονομὸν τῆς παππικῆς βιβλιοθήκης.

Τὰ βιβλία τοῦ πάππου μου δὲν ἦσαν πολλά· ἦσαν ὅμως ἀριστὰ νὰ με φέρωσιν εἰς αἰσθησιν, πόσον ἦτον εὐτελής ἡ με πολλοὺς βραβυδιμοὺς ἀποκτηθεῖσα παιδεία, καὶ πόσον ἦτο γελοῖος ὁ τύφος τῆς κεφαλῆς μου γεννημένος ἀπὸ τὸν συνήθως καὶ κοινῶς τότε διδόμενον τίτλον Λογιώτατος ἢ καὶ Σοφολογιώτατος, εἰς ὄλους χωρὶς ἐξίρεισιν τοὺς γνωρίζοντας τὰς κλίσεις τῶν ὀνομάτων καὶ τὰς συζυγίας τῶν βημάτων. Ἐφρίξα ὅταν ἐκατάλαβα πῶσα βοηθήματα μ' ἔλειπαν ἀκόμη διὰ νὰ καταλαμβῶμαι με πληροφροῦσαν τοὺς ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς, καὶ ἠγανάκτησα συλλογίζόμενος ὅσον ἐξώδευσα ματαίως καιρὸν εἰς ἀπόκτησιν τόσον μικρᾶς ἐπιστήμης, τῆς ἐπιστήμης ὀλίγων λέξεων. Μόνην παρηγορίαν εὕρισκα τὸ νέον ἀκόμη τῆς ἡλικίας, ἠτις με ἐσυγχώρει νὰ ἀνοικοδομήσω ὅπως οὖν τὴν κακοκτισμένην σφίαν μου. Ἄλλ' εἰς πόλιν, ἂν καὶ μεγαλόπολιν, ὅποια ἦτον ἡ Σμύρνη τότε, ἔλειπαν τὰ μέσα τοιαύτης ἀνοικοδομῆς· καὶ τοῦτο ἐσφῶδρυνε τὸ ἐκ γενετῆς τρεφόμενον εἰς τὴν ψυχὴν μου μίσος κατὰ τῶν Τούρκων, ὡς αἰτίων τῆς τοιαύτης ἐλλείψεως, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀρνηθῶ τὴν πατρίδα μου, τὴν ὅποιαν ἔβλεπα πλέον ὡς μητρικὴν παρὰ ὡς μητέρα μου. Ἡ τὸση ἐπιθυμία ἐξῆπτετο καθημέραν καὶ μ' ἐφλόγιζεν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν μάλιστα τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους, ἕως ἔβλαψα καὶ τὴν ὑγείαν μου. Ἀπὸ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας ἤρχισα νὰ πτύω αἷμα, καὶ τὸ ἔπτωσα ἀδιαλείπτως μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ. Ἀπὸ τότε δὲν ἔπαυσα νὰ τὸ πτύω, ἐκ μακρῶν διαστημάτων ὅμως, ἕως σχεδὸν τὸ ἐξηκοστόν. Μολοντοῦτο οὗτ' ἡ νασερά κατὰστασις, οὗτ' ὁ φόβος μὴ τὴν αὐξήσω, δὲν μοῦ ἐμπόδισε τὴν δίψαν τῆς παιδείας.

Μόλις εὗρηκα ἀνθρωπον διὰ νὰ με διδάξῃ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν, καὶ πλείωτεραν δυσκολίαν ἀπήνητσα νὰ εὗρω διδάσκαλον τῆς γαλλικῆς. Ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα ἦτον ἡ μόνη τότε διδασκόμενη εἰς ὀλίγους τινὰς νέους, τὸ

πλέον δι' ἐμπορικᾶς χρείας παρὰ με σκοπόν νὰ αὐξήσωσι τὴν γνώσιν των· καὶ ὁ τῆς γαλλικῆς ἐπενόησα πρῶτος σχεδὸν ἐγὼ νὰ ζητήσω διδάσκαλον, βοηθούμενος ἀπὸ τοῦ πατρός μου τὴν πρόθυμον χορηγίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς ἰταλικῆς καὶ ὁ τῆς γαλλικῆς διδάσκαλος τοῦτο μόνον ἐδιάφεραν ἀπὸ τὸν ὅποιον εἶχα ἐλευθερωθῆν τῆς ἑλληνικῆς διδασκαλίας, ὅτι μ' ἐδίδασκαν χωρὶς βραβυδιμοὺς.

Καὶ τὰς δύο ταύτας γλώσσας ἐσπούδαζα, ὅχι τόσον διὰ τὴν ἀπ' αὐτὰς ὠφέλειαν, ἐπειδὴ οὗτ' εἶχα, οὗτ' εὐκαλον ἦτο νὰ θανατωθῶ εἰς ἀνάγνωσιν ἰταλικᾶ ἢ γαλλικᾶ βιβλία, ὅσον ὡς προδοποιήσιν εἰς τὴν γνώσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης. Τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην τῆς γλώσσης ἀναψῆν εἰς τὴν ψυχὴν μου αἱ λατινικαὶ σημειώσεις πολλῶν ἑλληνικῶν βιβλίων, καὶ ἐξαιρέτως αἱ σημειώσεις τοῦ Κασωθῶνος. Εὐρέθη κατὰ τύχην μετὰ τῶν βιβλίων τοῦ πάππου μου ἡ μεταπτυπωθεῖσα (1707), εἰς Ἀμστελδάμον ἐκδόσις τοῦ Στράβωνος ἀπὸ τὸν Κασωθῶνα. Λέγω κατὰ τύχην· διότι τοιαῦται ἐκδόσεις εἰς τὴν Σμύρνην τότε ἦσαν ἀπὸ τὰ ἀνήκουστα. Εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου ἐσπούδαζα, δὲν εὕρισκατο, καὶ πιθανόν ὅτι οὐδ' ἐγνωρίζετο ὄλως ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν μου ἡ καλὴ ἐκδόσις τοῦ Στράβωνος. Ὁ πάππος μου εἶχε τὴν ἀποκτήσειν ὡς καὶ ἄλλων τινῶν συγγραμμάτων καλῶς ἐκδόσεις, διότι ἐμπορεύετο ἐξαιρέτως με τὴν Ὀλλανδίαν, ὅθεν ἐφρόντιζε νὰ φέρῃ ἀπὸ τὸ Ἀμστελδάμον, κατὰ καιρὸν, καὶ ἑλληνικὰ βιβλία εἰς ἰδίαν του χεῖρσιν. Ὅσάκις ἤνοιγα τὸν Στράβωνα, ἐβασανίζομαι ἀπὸ μόνην τὴν ὄψιν τῶν μακρῶν τοῦ Κασωθῶνος σημειώσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἠλπίζα νὰ καταλάβω τὸ κείμενον, ἐπειδὴ δὲν εἶχα νὰ προσμένω ἀπ' ὅσας ἐδιδάχθην εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον μεγάλην βοήθειαν.

Διὰ νὰ ἀποκτήσω τὴν γνώσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης, ἔπρεπε νὰ προσδράμω εἰς τοὺς εὕρισκομένους εἰς τὴν Σμύρνην δυτικούς ἱερωμένους, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς Ἰησοῦτας· πρᾶγμα δύσκολον, διὰ τὴν κατ' αὐτῶν πρόληψιν, τρεφόμενῃ μάλιστα ἀπὸ τὴν κατέχουσαν αὐτοὺς μακίαν τοῦ προσηλυτισμοῦ, μακίαν τὸσον σφοδρᾶν, ὥστ' ἐνόμιζαν καὶ νομίζουσαν ἀκόμη σήμερον, οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰησοῦ Ἰησοῦτα τὴν ἐπιστροφήν ἐνός γραμμοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν των πολὺ πλέον ἀξιομίσητον ἔργον, παρὰ νὰ κατηγήσωσι δέκα Τούρκους ἢ δέκα εἰδωλολάτρους. Τὸ πρᾶγμα ἠθέλει εἶσθαι πολὺ δυσκολώτερον, ἂν ἐξῆ ὁ πάππος μου· πῶς ἦτο δυνατόν νὰ με παραδώσῃ εἰς χεῖρας Ἰησοῦτων ὁ Ἀδαμάντιος Ρουσιῶ, ὅστις ἐσύνταξε πᾶσιμα ὀλόκληρον διὰ στίχων ἱαμβικῶν κατὰ τῶν κατὰχρήσεων τοῦ Παπισμοῦ, ἐπιγραφόμενον, *Λατίων θρησκείας ἔλεγχος*, εἰς 36 κεφάλαια, καὶ

εφρόντισε νὰ τυπωθῆ εἰς τὸ Ἀμστελδάμικον διὰ τὴν μοιρᾶν δωρεὰν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του, ὡς προφυλακτικὸν κατὰ τῆς παπικῆς μωρίας φάρμακον;

Ὅτι περιεργόμενος ἐζήτησεν μὲ τὴν ἐπιθυμίαν, μοὶ τὸ ἐπρόσφερον ἀνεπίστως ἡ τύχη. Καὶ τὸν χρόνον ταύτον νομίζω κ' ἐνθυμούμαι μ' ἐυγνωμοσύνην, ὡς τὸ εὐτυχέστερον μέρος τῆς ζωῆς μου, διότι εὗρηκα διδάσκαλον ἰκανὸν ὄχι μόνον νὰ μὲ διδάξῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ νὰ χαλινώσῃ τῆς ζεούσης μου νεότητος τὰς ἀτάκτους ὁρμὰς.

Ἰεράτευε τότε εἰς τὸν ναύσταθμον τοῦ προξένου (consul) τῶν Ὀλλανδῶν ἀνὴρ σοφός, σεβάσμιος καὶ σεβαστός, Βερνάρδος Κεῦνος (Bernhard Keun). Ἐπειδὴ ἤκουσα ὅτι ἐξήτει Γραικὸν ἐπιστήμονα τῆς ἑλληνικῆς γλῶσσης, διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆν ὁποίαν εἶχε γινῶσιν αὐτῆς, ἐπρόσφερα διὰ φίλου τινὸς τὴν διδασκαλίαν μου εἰς μαθητὴν, ὅστις ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν ἰσως ἐπιτελέστερον παρ' ἐμὲ καὶ δὲν ἐχρειάζετο παρὰ τὴν διδασχὴν τῆς σημερινῆς προφορᾶς. Νομίζων ὁ χρηστὸς Βερνάρδος ὅτι ἐπεθύμουν ἀργυρικὸν μισθὸν τῆς διδασχῆς μου, καὶ ἔτοιμος νὰ τὸν πληρώσῃ, ὅταν ἤκουσεν ὅτι δὲν ἐζητοῦσα ἄλλο, πλὴν νὰ μὲ ἀντιδιδάξῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, τὸ ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς, πλὴν ἀπὸ φιλόφρονος ἐπιθυμίας νὰ εὐεργετήσῃ νέον πρόθυμον νὰ διδάχθῃ παρὰ ἀπὸ χρείαν, ἥτις ἐμελλε νὰ παύσῃ μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας. Ὀλίγη ἀληθῶς ἐβδομάδες τὸν ἤρκεσαν νὰ προφέρῃ, ὡς ἐπρόσφερα, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ἐξῆς μὲ πρόφασιν χρείας μ' ἐκράτησε πολὺν ἀκόμη καιρὸν, ὅσον ἀκόμη διέτριψα εἰς τὴν Σμύρνην πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου. Ἡ πρὸ ἐμὲ του εὐνοία ἠξίησε τόσον, ὥστε νὰ μὲ προσκαλῆ νὰ τὸν συνοδεύω εἰς τοὺς μετὰ τὸ γεῦμα περιπάτους, νὰ μὲ διδάσκη πάντοτε διὰ ζώσης φωνῆς ὅσα ἐγνώριζε χρήσιμα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μου, καὶ νὰ μὲ δανείζῃ Λατινοὺς ἐνδόξους συγγραφεῖς, καὶ τέλος νὰ μ' ἀφίγη μόνον εἰς τὴν βιβλιοθήκην του, ὡς ἀπὸ ἡναγκαζέτο νὰ διατριβῆ ἐξὼ τῆς κατοικίας του.

Ἐλησμονήσα νὰ ἱστορήσω, ὅτι πρὶν γνωρίσω τὸν σεβάσμιον ταύτον διδάσκαλον, ἐπύθησα τὴν γνῶσιν τῆς ἀραβικῆς γλῶσσης. Παρατρέχω τὴν αἰτίαν τοῦ πύθου τούτου, φοβούμενος μὴ φανῶ ὅτι γράφω μυθιστορίαν. Ἀλλ' ἐπρεπεὶ ἐξανάγκης νὰ λάβω διδάσκαλον Τούρκον καὶ ταῦτο ἦτον ἀδύνατον εἰς ἐμὲ, ἐπειδὴ καὶ μόνον τὸ ὄνομα, Τούρκος μ' ἐπροξένει σπασμαῖς ἀλλοκότους. Ἐμαθὴ ὅτι τῶν Ἀράβων ἡ γλῶσσα εἶχε συγγένειαν μὲ τὴν ἑβραϊκὴν ὅθεν ἀπεφάσισα νὰ ζητήσω, κ' εὗρηκα διδάσκαλον Ἑβραῖον. Ἀλλ' ὅποιον διδάσκαλον! Ἐπαθὴν καὶ αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι, ὅτι ἐπάθον καὶ ἡμεῖς καθὼς χάσαντες τὴν προγονικὴν

γλῶσσαν, ἐκαταντήσαμεν εἰς τὰ νομιζόμενα καὶ ὀνομαζόμενα ἀπὸ τινος Καλὰ γραμματικὰ τῆς γλώσσης, παρόμοια καὶ αὐτοὶ ἐκαυχῶντο εἰς τὰ καλὰ ἑβραϊκὰ των. Μολοντοῦτο ἐσπούδαζα τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν ὡς προοδοποίησιν τῆς ἀραβικῆς, μ' ἐλπίδα νὰ εὗρω ποτὲ καὶ ταύτης διδάσκαλον ὄχι Τούρκον. Ἡ χρεῖα νὰ πληρῶν τὸν Ἑβραῖον διδάσκαλον μὲ ἡνάγκασε φυσικὰ νὰ προσδράμω εἰς τὸν πατέρα μου. Εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον (1764), καὶ τοῦ γένους τὴν κατάστασιν, πᾶς ἄλλος πατήρ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, χωρὶς ἐξαιρέσεων, ἀκούων τὸν υἱὸν του νὰ ζητῇ ἑβραϊκῆς γλῶσσης διδάσκαλον, ἤθελε καλέσειν ἱατρὸν, νομίζων ὅτι ἐπαρκαφρόνησεν ὁ υἱὸς του. Ἀλλ' ὁ χρηστὸς καὶ φρόνιμος πατήρ μου, ἠρέσθη μόνον νὰ μ' ἐρωτήσῃ εἰς τί ὠφελεῖ ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσά. Ἀφ' οὗ τὸν εἶπα ὅτι ἐχρησίμευον εἰς ἀκριβεστέραν κατὰληψιν τῆς Παλαιᾶς διαθήκης, Καλὰ! ἀρχισα λοιπὸν, μ' ἀπεκρίθη. Ποτὲ δὲν ἐνθυμήθη τὴν λακωνικὴν ταύτην ἀπόκρισιν, χωρὶς νὰ δακρύσω. Τόση ἦτον ἡ εἰς τὴν παιδείαν μου προθυμία του, τῆς ὁποίας ἀποδείξεις εἶναι καὶ τοῦτο' πολλὰκις ἐπεθύμησα εἰς τὰς δεσποτικὰς ἐορτὰς, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν νέων, ἐορτάσιμον ἐνδυμὰ νέον, καὶ μὲ ἀνέβαλλεν ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα εἰς τὸ Πάσχα, καὶ ἀπὸ ταῦτο πάλιν εἰς τὰ Χριστούγεννα. Οὕτε διδάσκαλον, οὔτε βιβλίον ἔμαθον ἢ ἄλλο τι ὄργανον παιδείας ζητοῦντα δὲν μὲ ἀπέβαλε ποτέ.

Ὡς τόσον ἡ ἀμάθεια τοῦ Ἑβραίου διδασκάλου μου, ἤθελε μὲ ἀποσπᾶσαι ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς γλῶσσης, ἂν δὲν εὗρισκα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ καλοῦ μου ἀλλοῦ φιλοσόφου διδασκάλου καὶ πατρὸς, τοῦ Βερνάρδου, βοηθήματα καὶ ταύτης, ὡς καὶ τῆς λατινικῆς, καὶ ἀκόμη τῆς ἑλληνικῆς. Ἀλλὰ ταῦτα ἐξῆψε τὸν ὅποιον ἔλαβα πρὸ καιροῦ ἔρωτα νὰ ἱστορήσω τὴν Εὐρώπην. Ἐπειδὴ ἔβλεπα ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι, μὴ ὄντες Ἑλληνας μηδὲ Ῥωμαῖοι, εἶχαν βοηθήματα τῆς ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς παιδείας, μὴ ὄντες Ἑβραῖοι, εἶχαν καὶ γραμματικὰς καὶ λεξικὰ τῆς ἑβραϊκῆς γλῶσσης, ἀγνώστα εἰς τοὺς Ἑβραίους, φυσικὰ ἔπρεπε νὰ συμπράξω, ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν Εὐρώπην κατέφυγον καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης, ἀκόμη καὶ τῆς Παλαιστίνης, τὰ φῶτα.

Ὁ πατήρ μου ἐπῶλε μετὰ ζωτὰ, ἐμπορευόμενος εἰς τὸ λεγόμενον Πέζεστένιον τῆς Σμύρνης, ὅπου ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι Χῆται, καὶ ὄχι, ὡς λέγει ὁ βιογράφος μου εἰς τὴν Χίον, ὅθεν ἀνεχώρησεν εἰς παιδικὴν ἡλικίαν, χωρὶς πλὴν νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἐπεθύμει νὰ ἐκτείνῃ τὸ ἐμπόριόν του καὶ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, κατὰ μίμησιν τοῦ πενήτερός του καὶ πάππου μου' ἀλλ' ἐπεθύμει νὰ ἔχη ἐκεῖ ἄνθρωπον οἰκεῖον, καὶ ὄχι νὰ ἐμπορευέται διὰ μέσου τῶν

Ὀλλανδῶν, ὡς ἐκαμνεν ὁ πάππος μου. Μετὰ πολλὰ ἐμπόδια ἐκ μέρους τῆς μητρὸς μου, ἀπεφασίσθη νὰ ὑπάγω εἰς τὸ Ἀμστελδάμικον. Ἡ μήτηρ μου ἐλογίζετο τὸ διὰ θαλάσσης ταξείδιον ὀλίγον διάφορον ἀπὸ τὸν θάνατόν μου' ἐγὼ δὲ πάλιν ἀπεστρεφόμεν τὸν ἐμπορικὸν βίον, ὡς μέγα ἐμπόδιον ἂν ἀπολάσσει τὴν ποθυμῆν παιδείαν. Μ' ὄλον τοῦτο ἔκρινα τὸ ταξείδιον εὐτύχημα μέγα, διὰ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου ἐμελλε νὰ μ' ἀφίγη καὶ καιρὸν ἰκανὸν νὰ θησαυρίσω ὅσην ἤτο δυνατόν, ἂν ὄχι ὅσην ἐδιψούσα, σοφίαν.

Ἐβῆκα λοιπὸν (1772) εἰς πλοῖον Δανικόν, καὶ μετὰ 26 ἡμερῶν Ὀλλανδοπορικῶν κινεωδῶν εἰς Λιθόρον, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ἀμστελδάμικον, συνωδευόμενος μὲ πολλὰς ἐπιστολὰς συστατικὰς. Μία μόνη ἀπ' αὐτὰς μ' ὠφέλησεν ἡ ἐπιστολὴ τοῦ φίλου καὶ διδασκάλου μου (Bernhard Keun), πρὸς ἄλλον μινίστρον φίλον του, ὀνομαζόμενον Ἀδριανὸν Βύρτον (Adrien Buurt), ἀνδρα μετὰ τῶν τότε εὐρισκομένων ἐκεῖ μινίστρον σοφώτατον, σεβασμιωτάτον καὶ σεβαστότατον.

Ὁ Σωκρατικὸς οὗτος διδάσκαλος μ' ἐδέχθη εἰς υἱὸν του, καὶ ἀφ' οὗ ἐξέτασε τὰς μικρὰς μου γνώσεις, μ' ἐρώτησεν ἂν μ' ἐσυγχωροῦσαν αἱ ἐμπορικαὶ ἀσχολίαι νὰ ὑπάγω εἰς τῆς ἐβδομάδος εἰς αὐτόν, νὰ διδάσκωμαι ὅσα ἔκρινα ἡναγκαζέτα εἰς τὸ καλῶς συλλογίζεσθαι, ἀπὸ τὸ ὅποτον (ὡς ἔλεγε) ἔπρεπε ν' ἀρχίξῃ ἡ ὀρθὴ παιδεία. Ἐδέχθη, δὲν λέγω μετὰ χαρᾶς, ἀλλὰ μὲ ἐνθουσιασμόν, τὴν ἀποροδοκίαν ταύτην πατρικὴν πρόσκλησιν, καὶ ἐδιδασκόμεν ἀπ' αὐτὸν τὰ στοιχεῖα τοῦ Εὐκλείδου, καὶ τὴν λογικὴν ἐπιστήμην. Ταύτην ἐσπούδασα εἰς βιβλίον Λογικῆς συνταγμένον ἀπ' αὐτὴν του τὴν σοφὴν σύζυγον, Καρολίαν (Josina Karolina van Lyn-den), σύνταγμα ὀλίγον διάφορον ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχα διδάχθῃ εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Σμύρνης Λογικῆν.

Ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ καὶ ἡ σοφὴ του σύζυγος ἦσαν ἄτεκνοι' εὐδαιμόνες ἑμῶς, διότι ἐσυνηγοροῦσαν καὶ οἱ δύο εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἰδίων πολιτῶν. Παρὰ τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην εἶχαν καὶ ταμεῖον φυσικῆς ἱστορίας καὶ αἱ δύο τῆς ἐβδομάδος ἡμέραι, αἱ δωρηθεῖσαι εἰς ἐμὲ τὸν ξένον, ἦσαν διωρισμέναι καὶ εἰς πολλῶν ἐπισήμων υἱοὺς καὶ θυγατέρας. Αἱ θυγατέρες ἤρχοντο νὰ ἀκούωσι τὴν διδασχὴν τῆς Καρολίνας, καὶ οἱ υἱοὶ ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸν σύζυγον αὐτῆς Ἀδριανόν.

Εἰς τῶν δύο ταύτων σεβασμιῶν προσώπων, καὶ τοῦ προτέρου φίλου καὶ διδασκάλου μου σεβασμίον Βερνάρδου, τὴν ἀρετὴν χρεωστώ, ὄχι τὴν ἀρετὴν μου, ἀλλὰ τὴν ὑποσδῆποτε χαλίνας τῶν παθῶν μου. Ἡ νεότης μου ἐσαλεύετο ἀπὸ τρικυμίας παθῶν καὶ ἄλλο δὲν μ' ἐ-

σῶσεν ἀπὸ τὸ νουάγιον παρὰ ἢ πρὸς τοὺς διδασκάλους μου αἰδῶς, καὶ ἡ φιλοτιμία νὰ ἀξιοθῆ τῆς ἀγάπης των. Τοιαύτην κρίνω τῶρα καὶ τὴν νεότητά του πατρός μου' πιθανόν, ὅτι οὐδ' ἐκεῖνος ἤθελε σωθῆν, ἂν δὲν ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ἀξιοθῆ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀδριανίου Ῥουσίου. Μάθημα ἀναγκαῖον εἰς τοὺς γονεῖς, ἔτσι φροντίζουν τὴν σωτηρίαν τῶν ἰδίων τέκνων, νὰ τὰ παραδίδωσιν εἰς τοιαύτους διδασκάλους, ὁποῖον ὄχι μόνον νὰ θυμαζέωσι τὴν σοφίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ διψῶσι τὴν ἀγάπην καὶ νὰ τρέμωσι τὴν καταφρόνησιν.

Εἰς τὸ Ἀμστελδάμικον διέτριψα ἐξ ἔτη, καταγινόμενος εἰς τὴν ἐμπόριον, καὶ, κατ' ὅσον μ' ἐσυγχώρει ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου, εἰς τὴν παιδείαν, ἐνοχλούμενος ἀδιαλείπτως ἀπὸ σφοδρῶν ὀρέξεων νὰ μὴ ἐπιστρέψω πλέον εἰς τὴν τυραννομένην πατρίδα μου. Τὸ παιδιόθεν τρεφόμενον εἰς τὴν ψυχὴν μου κατὰ τῶν Τούρκων μίσος, ἐκατήτησεν, ἀφ' οὗ ἐγέυθη ἐνομούμενης πολιτείας ἐλευθερίας, εἰς ἀποστροφὴν μαυινῶν. Τούρκος καὶ θηρίον ἀγρίον ἦσαν εἰς τὸν λογισμὸν μου λέξεις συνώνυμοι, καὶ τοιαῦται εἶναι ἀκόμη, ἂν καὶ εἰς τῶν μισοχριστῶν φίλων τοῦ τυράννου τὸ λεξικὸν σημάκωσι διάφορα πράγματα.

Μ' ὄλον τοῦτο ἡναγκαζέθη νὰ ἐπιστρέψω, καὶ ἐπέρασα διὰ Βιέννης (ὅθεν εἶχα περάσει καὶ πρότερον ὑπάγων εἰς Ἀμστελδάμικον) διὰ νὰ εἶδω καὶ δευτέρον τὸν θετὸν μου (ἀδελφὸν τοῦ πατρός μου), Σωφρόνιον, ἀρχιεπίσκοπον Βελιγραδίου, ὅστις κατατρεχόμενος ἀπὸ τὸν ἐκεῖ Πασᾶν, εἶχε καταφύγειν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Μαρίας Τερέζης, Αὐτοκρατορίσσης τῆς Γερμανίας.

Μετὰ τεσσαρακονθήμερον διατριβὴν εἰς τὴν Βιένναν, ἐπέρασα εἰς Τεργέστην, κ' ἐκεῖθεν εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου διέτριψα ὄλον σχεδὸν τὸν χειμῶνα τοῦ 1778 ἔτους βοσκάμενος ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐλπίδα νὰ λάβω ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου τὴν ζητηθεῖσαν ἀδειαν νὰ περάσω εἰς τὴν Γαλιαν, νὰ σπουδάσω τὴν ἱατρικὴν. Ὁ σκοπὸς μου δὲν ἦτο νὰ κατασθῶ ἱατρός' εἰς δύο μόνον πράγματα ἀπέβλεπα, νὰ κερδαίνω τὸν καιρὸν νὰ μὴ βλέπω Τούρκους, ἢ ἂν ἀναγκασθῶ τελευταῖον νὰ τοὺς εἶδω, νὰ ζῶ μετὰ τῶν ὡς ἱατρὸς, ἐπειδὴ τὸ θηριώδες ἔθνος ταῦτο εἰς μόνους τοὺς ἱατροὺς ἀναγκάζεται νὰ ὑποκρίνεται κάποιαν ἡμερότητα.

Εἰς τὴν Σμύρνην κατευωδῶθη, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν πυρκαϊάν, ἥτις ἀφάνισε μέγα μέρος τῆς πόλεως σειομένης ἀκόμη καὶ ἀπὸ σεισμῶν. Αἱ κοινὰ δυστυχία ἐνωμέναι μὲ τὰς ἰδίας (ἐπειδὴ ἐπυρπολήθη καὶ ὁ γονεῖς μου αἰκίος) μου μετέβαλαν τὴν ἀποστροφὴν τῆς μὲ Τούρκους συγκατακίσεως, εἰς τὴν μελαγχολίαν, ὥστε ἐκινδύνεωσα νὰ πέσω εἰς ἀλήθειαν

παραφροσύνην. Καί ἐδῶ τὸνομα παραφροσύνη δὲν εἶναι ρητορικὴ ὑπερβολή· σήμερον ἀκόμη ἐνθυμούμενος τὴν τότε ταραχὴν τῆς κεφαλῆς μου, βεβαίως, ἔτι ἤθελα ἀφύκτως παραφρονήσῃν, χωρὶς τὰς καθημερινὰς παραφροσύνας τοῦ διδασκάλου καὶ φίλου μου Βερνάρδου. Μὲ σχεδὸν μόνον αὐτὸν ἦτον ἡ συχνότερα μου συναναστροφή εἰς τεσσάρων ἐτῶν διάστημα, ὅσον διέτριψα ἀκόμη εἰς Σμύρνην, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ καιροῦ κατέφευγα ὀλίγα στάδια μακρὰν τῆς πόλεως εἰς τὴν ἐξοχὴν διὰ νὰ μὴ βλέπω Τούρκους. Οἱ γονεῖς μου ἔτρεφαν ἀκόμη τὴν ἐλπίδα νὰ μὲ κρατήσωσιν εἰς τὴν πατρίδα κ' ἐμεταχειρίσθησαν παντοίους τρόπους, ἕως καὶ αὐτὸ τοῦ γάμου τὸ δέλεαρ, νὰ μεταβάλωσι τὴν γνώμην μου. Τὸ δέλεαρ τοῦτο ἤθελεν ἐξάπαντος μὲ συναρπάσῃν, καὶ διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας μου, καὶ διὰ τὸ κάλλος, ἔτι δὲ καὶ τὸν πλοῦτον τῆς νύμφης, ὁφανθῆς ἀπὸ πατέρα βασιλοπλουτοῦ, ἂν ὁ ἔρωσ τῆς ἐλευθερίας δὲν μ' ἐβίαζε νὰ καταφρονήσω πάσης λογῆς ἄλλους ἔρωτας. Οἱ γονεῖς μου, βλέποντες ὅτι οὐδὲ τοῦτο ἔσχευε νὰ μὲ μαλάξῃ, καὶ τὸν μέγαν κίνδυνον τῆς φθειρομένης καθ' ἡμέραν υγείας μου, μ' ἐσυγχώρησαν τελευταίον νὰ περάσω εἰς τὴν Γαλιαν.

Τὸ ὄνομα Παπατρέχας κατήντησε παροιμιώδες ἐν τῇ νῆῳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Ἐπειδὴ ὀλίγοι γνωρίζουσι τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, παραθέτομεν ἐνταῦθα χαριστάτην ἀφήγησιν τοῦ Κοραῆ, ἐξ ἧς μανθάνει ὁ ἀναγνώστης λίαν περιέργῃ περὶ τοῦ δόκτου ἀφορμῆν εἰς γένεσιν τοῦ ἐπιθέτου τούτου.

Ο ΠΑΠΑΤΡΕΧΑΣ

... Ἡ συναναστροφή μου εἶνε μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ἄνδρα, ὅστις παρὰ τὰλλα του προτερήματα, καυχᾶται, καὶ ὅτι εἰς ὅλην τὴν νῆσον δὲν εὐρίσκειται Παπᾶς νὰ ἀναγινώσκῃ παρ' αὐτὸν ἐγρηγορώτερα τὰ καθίσματα τοῦ ψαλτηρίου. Εἰς τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων τὸν βῆρον τὸν συνέθη νὰ περηνισθῇ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τόσον σφοδρᾶ, ὥστε νὰ σβέσῃ τὴν λαμπάδα. Ὅταν τὴν ἀναψῇ, συλλογιζόμενος πόσον ἔχασε καιρὸν εἰς τὴν μεταξύ σκοτίαν, ἐπροτίμησε νὰ πηδήσῃ ψαλμὸν ὀλόκληρον, τὸν μακρότερον, παρὰ τὸ ὄνειδος νὰ μακρύνῃ τὸν καιρὸν τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σύνθη.

Δὲν ἤξεύρω, ἂν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν, ἢ διὰ τὴν φυσικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπτικὰ παρωνύμια, ὁ Βολισσιῶς ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοῦς πολίτας τῆς Χίου Παπᾶ Τρέχας, καὶ τὸ παρωνύμιον ἤρρεσε τόσον εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σ' ἀκούει πλέον ἐὰν τὸν καλέσῃς μὲ τὸ κύριόν του ὄνομα.

Καυχᾶται πρὸς τοῦτοις καὶ εἰς ἐξηκοντά-τέσσαρα ταξείδια, καὶ φαντάζεται ἑαυτὸν ὡς ἄλλον Ὀδυσσεῶ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τοῦτο μόνον διαφέρει ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς αὐτὰ τῆς νήσου τὰ ἐξηκοντά-τέσσαρα χωρία, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σὲ δώσω, φίλε, μικρὸν παραδειγμα τῆς ἰσοίας ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξείδια πολυπειρίας, ἐπέρασεν ἐδῶ πρὸ μηνῶν Ἄγγλος τις περιηγητῆς, μὲ σκοπὸν νὰ ἀνακαλύψῃ κανὲν ὑπόμνημα τῆς εἰς Βολισσὸν διατριβῆς τοῦ Ὀμήρου· εἶγε σιμὰ καὶ δύο του μικρὰ παιδιάρια. Μόλις τ' ἄκουσεν ὁ Παπᾶ Τρέχας νὰ συλλαλοῦσι μὲ τὸν πατέρα των, καὶ μ' ἐρώτησεν ἑκστατικῶς.—Ποῖαν γλῶσσαν λαλοῦσι;—Τὴν ἀγγλικήν, τὸν ἀπεκρίθη, καὶ ἡ ἑκστασις του ἔγινεν ἀπολιθωσις. Δὲν ἐμπόρει νὰ χωρήσῃ τοῦ Βολισσινοῦ Ὀδυσσεῶς ἡ κεφαλὴ, πῶς τόσον νεαρὰ παιδιάρια ἦτο δυνατόν νὰ λαλοῦσι γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἀγνωστον. Δὲν ἔξεύρω πλέον ποῖαν γλῶσσαν, καὶ εἰς ποῖαν ἡλικίαν, κατ' αὐτὸν ἔπρεπε νὰ λαλοῦσι τῶν Ἄγγλων τὰ τέκνα. Εἶμαι βέβαιος ὅτι γελᾶς τὴν ὄραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπᾶ Τρέχα· ἀλλὰ τί ἤθελες κάμει, ἐὰν παρῶν παρόντος ἤκουε αὐτολεξεῖ ἀπὸ τὸ στόμα του τοῦς λόγους τούτους;—Τὰ διαβολοῦλα, τόσον μικρὰ νὰ μιλοῦν ἄγγλικά!

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλῃς, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονήσῃς διὰ τοῦτο τὸν σεβάσιμον Παπᾶ Τρέχαν. Ναί! σεβάσιμος ἀληθῶς εἶναι, ὡς σὲ τὸ λέγω. Μ' ὅλην ταύτην τὴν ἀπλότητα, δὲν ἐμπορεῖς νὰ στοχασθῇς πόσον εἶναι φιλόνηθρωπος ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς, πόσον φροντίζει διὰ τὴν χρηστοῦθειαν τοῦ μικροῦ του ποιμνίου, μὲ ποῖαν ψυχῆς διάθεσιν παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν καὶ τοὺς συμβουλεύει ὅταν εὐτυχῶσι, νὰ ἔχωσι πρόνοιαν τῶν δυστυχόντων.

Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδεῖαν δὲν ἔλαβε· δὲν εἶναι καρπὸς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κύπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν ψυχὴν του. Λυπεῖται πολλάκις διὰ τὴν στέρησιν τῆς παιδείας· καὶ διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ ὅ,τι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτὸν, ἐπεμψε τὸν υἱὸν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ν' ἀκούσῃ τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου Σελεπῆ. Εἶναι ἀνεκδιήγητος τὴν ὁποῖαν ἐδοκίμασε χαρὰν ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐδιάτριψεν εἰς τὴν Βολισσὸν καὶ ὅτι ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Τοῦτο μόνον μὲ ἐρώτησεν, ἂν ὁ Ὀμηρος ἦτον Χριστιανός. Ἀδύνατον ἦτο, τὸν εἶπα ἐπειδὴ ἔζη χρόνους ἐνεκακοσίουσιν σχεδὸν πρὸ Χριστοῦ.

Τί μὲ ἀπεκρίθη εἰς τοῦτο; Ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας· ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλει

λεῖ τὸ στερέωμα. Μὲ τὸ πρῶτον ἐνόμι φανερὰ ὁ φιλόνηθρωπος Παπᾶς, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλει καταδικάσειν τὸν Ὀμηρον, διότι ἐγεννήθη τόσον ἀρχήτερα τοῦ Χριστοῦ· τοῦ δευτέρου προσμένω ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν σου τὴν ἐξήγησιν. Ποῖαν, εἶπέ με, συγγένειαν ἔχει τοῦ Ὀμήρου ἢ ποίησις μὲ τὴν θαυμαζομένην ἀπὸ τὸν Δαυὶδ ποιῆσιν τοῦ Κόσμου;

Εἰς πολλὰς τοικύτας ἀπορίας μὲ βάλλει καθήμεραν προσκαρμόζων τοῦ ψαλτηρίου ρητὰ εἰς πραγμάτων περιστάσεις, ὅπου ὁ ἰδικὸς μου νοῦς δὲν βλέπει καμμίαν πρσαρμογῆν.

Μὲ ἐρώτησε προχθές, ἂν τὸν πόνεται γρήγορα ὁ Ὀμηρος. Ἀφοῦ ἤκουσε τὴς δυσκολίας πρῶτον τῆς συντάξεως τῶν σχολίων, ἔπειτα καὶ τῆς δαπάνης τοῦ τύπου. Διὰ τὴν σύνταξιν, μὲ εἶπε, δὲν εἶμαι καλὸς νὰ κρίνω τῆς δαπάνης ὅμως τὸ πρᾶγμα μὲ φαίνεται εὐκολώτατον.—Πῶς, δέσποτά μου;—Ἐχομεν, ἀπεκρίθη, τόσους ἀρχιερεῖς, τοὺς ὁποῖους δὲν λείπει μήτε πλοῦτος μήτε πτωχὸς ὑπὲρ τῆς παιδείας τοῦ ἔθρου. Ἄν ὁ ἀείμνηστος τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιερεὺς Βυστάθιος ἐδαπάνησεν, ὡς μὲ λέγεις, χρήματα πολλὰ νὰ συνάξῃ τὰ ἀναγκαῖα βιβλία, καὶ ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν νὰ ἀπανθίσῃ ἀπ' αὐτὰ τὰς χρειάζομένους εἰς τὸν Ὀμηρον ἐξηγήσεις, εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι, ἂν γράψῃς περὶ τοῦ σκοποῦ σου πρὸς τὸν ἄγιον, ... τὸν ἄγιον, ... τὸν ἄγιον... (ἀπαριθμήσας ὅκτὼ ἢ δέκα ἀπὸ τοὺς ἐγκρίτους ἡμῶν ἀρχιερεῖς) θέλουν σὲ γνωρίσειν χάριν, ἐπειδὴ τοὺς δίδεις ἀφορμὴν νὰ δείξωσι πόσον ἡ παιδεία τοῦ γένους εἶναι πρᾶγμα ἱερὸν εἰς τὴν πανιερότητά των.

— Πολλοὺς, ἀπεκρίθη, ἀπ' ὅσους ὀνόμασε ἐγνωρίσα προσωπικῶς, ἀληθῶς ἄνδρας ἱεροῦ καὶ σεβασμίου, μὴδ' ἀμφιβάλλω περὶ τῆς εἰς τὰ καλὰ προθυμίας των· ἀλλ' ὅμως ἀποστρέφομαι νὰ κάμω τώρα ὅ,τι δὲν ἔκαμα τὴν περασμένην ὅλην μου ζωὴν ἢ θέλεις, δέσποτά μου; διὰ δεκαπέντε μηνῶν εἰς τὴν Βολισσὸν διατριβὴν νὰ κατασταθῶ ψωμοζήτητης;—Ἄλλ' ἐὰν εἰς τοῦτο, μὲ λέγεις, ἀντιπαθῆς, δὲν θέλεις, ἐλπίζω, ἀποστραφῆν τὴν ἰδικὴν μου βοήθειαν.

Εἰς τὰ ἀπροσδόκητα ταῦτα λόγια, φίλε, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθω τὴν ὁποῖαν αὐτὸς ἔπαθον ἐκπληξίν, ὅταν ἤκουσε τοῦ Ἄγγλου τὰ τέκνα λαλοῦντα τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν· διότι εἰς τὴν πολυδάπανον ἔκδοσιν τοῦ Ὀμήρου ποῖαν ἀπὸ τῆς Βολισσοῦ τὸν ἐφημέριον ἔπρεπε τις νὰ ἐπιζῆ βοήθειαν; Χωρὶς νὰ δώσῃ προσαχὴν εἰς τὴν ἐκπληξίν μου, μὲ προβάλλει ὁ καλὸς οὗτος Παπᾶς δύο γράσια. Ταῦτα, λέγει, ἔλαβα σήμερον ἀπὸ στεφάνωμα, ταῦτα μόνον ἔχω, ταῦτα σὲ δίδω· πλειότερα ἂν εἶχα, πλειότερα μετὰ χαρὰς ἤθελα σοὶ δάσειν, διὰ νὰ τυπωθῇ τοῦ συμπατριώτου ἡμῶν Ὀμήρου ἢ ποίησις, τὸν ὁποῖον ἐπεθύμουν νὰ ἤξεύρω εἰς ποῖαν κα-

τάστασιν εὐρίσκειται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Πλὴν ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα.

Μεντεῦω τώρα, φίλε, τὴν περιεργίαν σου νὰ μάθῃς πῶς ἐφέστην εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην συνεισφορὰν τοῦ καλοῦ Παπᾶ· τὴν ἔλαβα, ἐσπαζόμενος μὲ δακρυμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τὴν πλουσίαν τοῦ πένθητος ἱερέως χεῖρα, ὅχι μόνον διὰ νὰ μὴ λυπήσω, μὲ τὴν ἀκαίρον παραιτήσιν, τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ ψυχὴν, ἀλλὰ ὅτι καὶ μ' ἐφάνη νόστιμον νὰ ἰνομάσω τὴν ἔκδοσιν ταύτην τοῦ Ὀμήρου Βολισσιῶν ἔκδοσιν, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν Βολισσὸν ὑπέμεινε τοὺς κόπους τῆς, καὶ ἀπὸ τὴν πτωχὴν ταύτην Βολισσὸν ἔλαβα τὴν πρώτην βοήθειαν τῆς ἐκδόσεως.

Ἄκουσε ἄλλο θαυμαστότερον. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶναι τόσον ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ὥστε ἡ πολλὰ μικρὰ των ἐκκλησία ἤμπορεῖ νὰ χωρέσῃ τριπλασίους αὐτῶν. Μ' ὅλον τοῦτο τινὲς ἀπὸ τοὺς προσετώτας οἱ πλουσιώτεροι ἐπεθύμησαν νὰ πλατύνωσι τὴν οἰκοδομήν. Ἐκοινωνήσαν τὴν γνώμην αὐτῶν εἰς τὸν ἐφημέριον, καὶ οὗτος τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ συναθροίσωσι πρῶτον τὴν χρειάζομένην δαπάνην διὰ νὰ τελεσῶσι κατ' αὐτὴν καὶ τὸ ἔργον. Ἀφοῦ ἔμαθε συναγμένα τὰ ἀργύρια ὁ σεβάσιμος οὗτος Παπᾶς, μίαν τῶν Κυριακῶν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε. «Τέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ εἰς ξύλα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλησίας τὸ μέγεθος βλέπετε ὅτι δὲν εἶμεθα ἀρκετοὶ νὰ τὸ γεμισώμεν. Ἀπὸ σῆς οἱ περισσύτεροι δὲν ἐξεύρουσιν μήτε νὰ ἀναγινώσκωσι, μήτε νὰ γράφωσι· πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν Θεὸν ἢ θέλωμεν πράξειν, βιάλλομεν εἰς τόσον τὰ συναγμένα ἀργύρια, διὰ νὰ πληρῶνεται ἀπ' αὐτὸν ἐτησίως διδασκαλὸς γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως, καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιράζεται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφοὺς μας, ὅσων ἡ πτωχεία δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀργίας, καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ ὄνειδος ὅτι μόνον ἡμεῖς εἰς ὅλην τὴν νῆσον ἀγαπᾶμεν τὴν ψωμοζήτητιαν». Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε; Δὲν σὲ φαίνεται ὁ ταπεινὸς ἱερεὺς τῆς Βολισσοῦ φρονιμώτερος καὶ θεοσεβέστερος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ὅστις ἔκοψε τὰ σιτηρέσια τῶν διδασκάλων, διὰ νὰ οἰκοδομῇ λαμπρὰς ἐκκλησίας;

Ἀφίνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστά τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱερέως τούτου δείγματα, φοβούμενος τὸ ὑπέμετρον μάκρος τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἀρκούμαι εἰς ἐν ἀκόμη, τὸ ὁποῖον μὲ φαίνεται ἀσυγχώρητον νὰ σιωπήσω. Ἦκουσεν ὅτι ἱερεὺς τις, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐπεριήρηστο τὴν νῆσον ζητῶν νὰ ἔμβῃ εἰς καμμίαν ἐκκλησίαν ἐφημέριος. Τί κάμνει ὁ καλὸς σου Παπᾶ Τρέχας; Τρέχει πρὸς αὐτὸν νὰ τὸν προβάλλῃ

νὰ δεχθῆ ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἐφημερίαν τῆς Βολισσοῦ. Μόλις ἐμαθῆν οἱ ταλαίπωροι Βολισσῖνοι τὸ ἀπροσδόκητον εἰς αὐτοὺς μέγα δυστύχημα τοῦτο, κ' ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ δάκρυα παρακαλοῦντές με νὰ τὸν ἐμποδίσω. Ἀφίνω σε, φίλε, νὰ στοχασθῆς πόσῃ ἀπορίᾳ ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο, διὰ τὴν ἀπεφάσιση νὰ παραιτηθῆ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβα αὐτὴν ἀπόκρισιν.—'Ἐγὼ, τέχνη, εἶμαι ἀγράμματος· τὸν ὅποιον ἐπιθυμῶ νὰ θάλω εἰς τόπον μου ἐφημέριον, εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶναι ἐπιτηδεύτερος παρ' ἐμὲ νὰ διδάσκη καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν. Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχα ν' ἀνταποκριθῶ; Συνέλαυσα κ' ἐγὼ μὲ τοὺς Βολισσῖνους καὶ ἐπρόσμενα μὲ λύπην τῆς ψυχῆς μου τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ἱερέως, τὴν ὅποιαν καὶ ἠθέλαμεν πάθειν, ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιανῶν δὲν ἐπρόφθοντες νὰ λάβωσι τὸν λόγιον ἱερέα εἰς ἐφημέριον, καὶ ν' ἀφήσωσι πάλιν εἰς ἡμᾶς τὸν ἰδικὸν μας.

Τοῦ θυμισσοῦ ἡμῶν Παπαὶ τὸ ἔργον τοῦτο, δὲν τὸ κρίνεις, φίλε, ὡς ἐγὼ, ἀληθῶς Σωκρατικόν;

Τοιοῦτος εἶναι, φίλε, ὡς σὲ τὸν περιγράφω, ὁ ἀπλούστατος καὶ φιλόανθρωπος ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ. Εἶναι σχεδὸν μῆνες δεκαπέντε ὅπου κατοικῶ τὸ χωρίον καὶ κανὲν ἀκόμη πάθος κυρεῖσθαι τὴν καλὴν του ψυχὴν ἄλλο δὲν ἐγνώρισα παρὰ τὴν ἀμετρον χρῆσιν τοῦ ταμβάκου. Ἀλλὰ ἐλαττώθη καὶ τοῦτο πολὺ, ἀφοῦ ἔμαθεν ὅτι μὴτ' ὁ Ὀμηρος, μὴτ' ὁ Ἐυστάθιος δὲν ἐγνώρισαν τὴν σκόνιν ταύτην, καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὴν ἀφήσῃ καὶ ὀλότεια, ἀφοῦ τὸν ἐσυνέβη τὸ ὅποιον μέλλω νὰ σοὶ διηγηθῶ ἀστεινὸν ἢ μᾶλλον ἀτοπον καὶ ἀκαιρον εἰς αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν. Γνωρίζεις τὸ κατὰσθημα τοῦ σώματός μου ὅτι δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ ὑπερβολῆ μακρὰ; ὅμως ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς, ἂν τὸν παραβάλλῃ πρὸς ἐμὲ, εἶναι πυγμαῖος, ὥστε καὶ μὲ δίδει πολλάκις ἀφορμὴν νὰ παρωδῶ εἰς αὐτὸν τὸ κωμικόν.

Μικρὸς γο μῆκος οὗτος, ἀλλ' ἄπαν καλόν.

Μίαν τῶν κυριακῶν, εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, ἐπλησίασα εἰς αὐτὸν νὰ λάβω, ὡς αἱ ἄλλοι, τὸ ἀντιδώρον· καὶ ἐπειδὴ διὰ τὴν ἀνισότητά τῶν σωμάτων ἦτον ἀνάγκη νὰ σκύψω, ἔπεσεν ἀπὸ τὸν κόλπον μου ἡ κατάρρατος ταμβάκου ἡκλή, καὶ ἐφέρετο ὡς ἄλλος δίσκος εἰς αὐτὸν τοῦ ἀντιδώρου τὸν δίσκον. Μόλις τὴν ἐνόησε κυλιαμένην ὁ εὐλόγημένος Παπαὶ Τρέχας, καὶ κινούμενος αὐτομάτως πρὸς αὐτὴν, τὴν ἀρπάξει μὲ μεγάλην προθυμίαν, καὶ ἀφοῦ ἐταμβόκισθη, μού τὴν βάλλει εἰς τὴν χεῖρα, καὶ ταύτης ἐξοπίσω τὸ ἀντιδώρον, μὴδ' αὐτὸ παντάπασιν καθάρῃ ἀπὸ ταμβάκου.

Ἄτοπον ἦτο χωρὶς ἀμφιβολίαν τοῦτο, ἀλλ' εἰς τὸν Παπαὶν τῆς Βολισσοῦ ἡ τοιαύτη ἀτοπία παραβλέπεται καὶ διὰ τὰ πολλὰ του προτερήματα, καὶ διὰ τὴν ἀπλότητα τῆς ψυχῆς, ἢ ὅποια τὸν ἐμπόδιζε νὰ κατάλαβῃ ὅτι τὴν ὤραν ἐκείνην παρὰ τὸν μοιρασμὸν τοῦ ἀντιδώρου εἰς τίποτ' ἄλλο νὰ προσέχη δὲν ἔπρεπε.

Πόσον εἶναι ἀτοπώτεροι ὄσοι καὶ παιδεῖαν ἐπαγγελλόμενοι, καὶ θεοσέβειαν ὑποκρινόμενοι, δὲν παύουν νὰ σκανδαλίζωσι καθ' ἡμέραν τοὺς ἀκούοντας μὲ τὰς ἀναίσχυντους συκοφαντίας κατὰ τῶν ὄσων ἐπαινοῦν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐμβάσωσι προθυμοῦνται τὴν παιδείαν.

Μαθημένοι εἰς τὰ θυμιάματα καὶ τὰς προσκυνήσεις τῆς ἀπαιδευσίας, ὀλίγοι τινὲς κακῶς γραμματισμένοι, ἀλαζόνες, σπουδάζουν νὰ διώξωσι τὴν φιλοσοφίαν, μόνην ἱκανὴν νὰ δεῖξῃ τὴν ὀρθὴν μέθοδον τῆς παιδείας, ποτὲ μὲν αὐτὴν κατηγοροῦντες ὡς ἐναντίαν τῆς θρησκείας, ποτὲ δὲ τοὺς ἐπαινετάς αὐτῆς κηρύττοντες ὡς ἀθρησκούς. Δὲν ἠθέλουν εἰσθεῖν εὐτυχέστεροι καὶ τιμιώτεροι ἄνδρες, ἐὰν ὁμοῦ μὲ τὴν ἀπαιδευσίαν εἶχαν καὶ τὰ ἔθη τοῦ Βολισσῖνου ἱερέως, ὅστις ἐδειξεν, ὅτι ὀλιγώτερον κακὴν εἶναι ἢ ἀμάθεια παρὰ τὴν ὅποιαν αὐτοὶ ἐδιδάχθησαν κακὴν καὶ ἀμεθόδου παιδείαν; Εἶναι, φίλε, βέβαιον, ὅτι μεταξὺ τῶν ἀπαιδευτῶν εὐκολώτερον εὐρίσκει τις ἀνθρώπον χρηστὸν, παρὰ τῶν ὄσων χωρὶς μέθοδον ὀρθὴν ἐπαιδεύθησαν. Τὸ αἰτίον εἶναι ὅτι ὁ παντάπασιν ἀπαιδευτος ὁμοιάζει τὸν παντάπασιν τυφλόν· καὶ ἂν ἡ φύσις δὲν τὸν ἐκτίσεν ὀλότεια ἡλίθιον, φοβούμενος τὴν πτώσιν, ἡσυχάζει εἰς τὸ σκότος. Ἐξεναντίας ὁ κακὴς καὶ ἀμεθόδου παιδείας μέτοχος φανταζόμενος ὅτι βλέπει πλέον τῶν ἄλλων τολμᾷ νὰ περιπατῆ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σκοτίαν. Ἐὶθὲν κατὰ δυστυχίαν κρατῆ εἰς τὰς χεῖρας καὶ βακτηρίαν, συντρίβει ὅ,τι τὸν ἀπαντήσῃ, νομίζων ὅτι εἶναι περικυκλωμένος ἀπὸ παντὸς εἴδους καὶ πάσης μορφῆς δαίμονας, χωρὶς κἄν νὰ ὑποπτεύεται, ὅτι ἀρρωστῆ ἢ κεφαλή του, καὶ αἱ δαίμονες δὲν εἶναι περίγυρα, ἀλλὰ κατοικοῦν εἰς αὐτὴν τοῦ τὴν ψυχὴν.

Ἄπειρα εἶνε ὡς γνωστὸν τὰ ὑπὸ τοῦ Κοραῆ γραφέντα περὶ γλώσσης. Ἐξ αὐτῶν ἐπρινάμεν ἀναγκαῖον, σταχυολογήσαντες, νὰ παραθέσωμεν ἑναθθα ὄλλα τινὰ, ἵνα δώσωμεν ἰδέαν τινὰ τῶν φρονημάτων του καὶ περὶ τοῦ σπουδαιωτάτου τούτου ζητήματος.

Ἰνώμη Κοραῆ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Τῆς προγονικῆς γλώσσης ἡ ἀπόκτησις εἶναι τόσον ἀναγκαιοτέρα εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, ὅσον ἡ ἀμέθοδος αὐτῆς παράδοσις, αὐξάνουσα χωρὶς ἀνάγκην τοὺς κόπους, καὶ διὰ

τοῦτο ἐμποδίζουσα τὴν εἰς πολλοὺς αὐτῆς διάδοσιν, ἐστάθη ἡ γονιμωτάτη αἰτία, ἐκ τῆς ὅποιας ἐφύεσαν ὄλοι τοῦ Γένους αἱ δυστυχίαι, καὶ διὰ τὴν ὅποιαν πολλοὶ τοῦ ἔθνους δυνατοί, ὄντες ἀπαιδευτοί, δὲν φροντίζουν νὰ τὰς παύσωσι. . . . Μεγάλην λοιπὸν ὠφέλειαν θέλει προξενήσῃ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὸ Γένος, ὅστις περιέλθῃ τὴν Ἑλλάδα ὄλην διὰ μόνην τὴν ἔρευναν καὶ συνάθροισιν τῶν λέξεων. Εἰς αὐτὸν πρέπει ὄχι τὸ Λεξιθέρας, ἀλλὰ τὸ Γνωσιθέρας ὄνομα, ἐπειδὴ ἀρχίζει ὄθεν πρέπει ν' ἀρχίξῃ ὁ ἀπαιδευτος. «Ἀρχὴ παιδεύσεως ἢ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις». Πῶς ἔχομεν ν' ἀνασκάψωμεν τὴν πτώσιν τῆς γλώσσης, ἐὰν δὲν ἀνασκάψωμεν πρῶτον τὰ εἰρησίου τῆς; πῶς νὰ προσθέσωμεν ὅ,τι λείπει, πρὶν μάθωμεν ὅσα εἰμὲν εἰς αὐτὴν; πῶς νὰ τὴν κτίσωμεν, ἂν δὲν ἔχωμεν παρούσαν τὴν χρειάζομένην ὄλην ὄλην εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς; πῶς νὰ μετασχηματίσωμεν τὰ κακώμαρφα καὶ ἀσχημάτης, χωρὶς νὰ ἐξεύρωμεν ἂν ἔχωσι παντοῦ τὴν αὐτὴν μορφήν; εἰς βραχυλογίαν πῶς νὰ τὴν θεωρησώμεν, ἐὰν δὲν γνωρίζωμεν ἀκριβῶς καὶ τὸ πάθος, καὶ ποῖα εἶναι τὰ μάλιστα πάσχοντα μέρη τῆς γλώσσης; Δὲν εἶνε κίνδυνος μὴν ἐμπλαστρώσωμεν τὰ ὕγερα, καὶ ἀφήσωμεν τὰ πληγωμένα τῆς νὰ σαπίζωνται;

Ἡ ταλαίπωρος ἡμῶν γλῶσσα ἐπάθεν ὅ,τι ἐπάθαμεν ἡμεῖς ὄλοι οἱ λαλοῦντες αὐτὴν. Ἀφοῦ ἐγνωσθῆμεν ἀπὸ ἐπιστήμας καὶ τέχνης, ἀκόλουθον ἦτο νὰ γυμνωθῶσι καὶ αἱ κεφαλαὶ ἡμῶν ἀπὸ πραγμάτων ἰδέας ὀρθὰς· καὶ ἐπειδὴ ζῶου λογικὸν κεφαλή εὐκαιρος νὰ μὴν δὲν ἐμπορεῖ, ἐμβῆκαν εἰς τόπον ἐκείνων αἱ στρεβλαὶ καὶ φθοροποιοὶ προλήψεις. Ἄλλ' αἱ ἰδέαι, εἴτε καλαὶ, εἴτε κακαὶ, εἶνε ἡ βίασις, ἢ μᾶλλον αὐτῆ ἢ ὕλη τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου. Ὅποῖος εἶνε αὐτός, τοιαύτη πρέπει νὰ ἦνε καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ, ὁ προφορικὸς καὶ οὗτος πάλιν, ἀντενεργῶν εἰς ἐκεῖνον, τὸν κάμνει εὐμορφότερον ἢ ἀσχημότερον, πτωχότερον ἢ πλουσιώτερον. Ὁ κακὰ συλλογιζόμενος κακὰ λαλεῖ, καὶ ὁ κακὰ λαλῶν, ἐμποδίζει τὸν νοῦν νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς πηγὰς τῆς πλάνης, καὶ τοῦ διαστρέφει ὄλον τὴν δύνανσιν τοῦ συλλογιζέσθαι, ἢ καὶ παντάπασιν τὴν καταργεῖ.

Ἐκ τούτων συμπεραίνεται, ὅτι εἶνε φανερά λογομαχία ἢ γεννηθεῖσα φιλονεικία μεταξὺ τῶν ἐρευνῶντων τὰς λέξεις, καὶ τῶν καταφρονούντων τὴν τοιαύτην ἔρευναν μὲ πρόσφασιν ὅτι πρέπει νὰ καταγινώμεθα εἰς ἰδέας πραγμάτων. Καὶ τῶν πρώτων ὁ σκοπὸς βέβαια εἶνε νὰ φθάσωσι διὰ τῆς ἐρεῦνης τῶν λέξεων εἰς τὴν κατανόησιν τῶν πραγμάτων· καὶ οἱ δεύτεροι, ἐπαινοῦντες τὴν εἰς τὰ πράγματα ἀ-

σχολίαν, δὲν ἀπαβάλλουσι τὴν ἔρευναν τῶν λέξεων· τοῦτο μόνον ἐννοοῦσιν ὅτι δὲν πρέπει νὰ μένωμεν εἰς αὐτάς, ἀλλὰ νὰ προχωρῶμεν εἰς τὰ δι' αὐτῶν σημαίνοντα.

Περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐλληνικῆς διαλέκτου, ἐπιθυμητὸν ἦτον βέβαια νὰ ὑπεβάλλετο ἡ κοινὴ εἰς τοὺς αὐτοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα μὲ φαίνεται ἀδύνατον, καθὼς καὶ ἄλλοτε τὸ εἶπα. Νὰ εἶπῃ τὴν ἀλήθειαν, δὲν εἶνε τόση ἡ ἐπιθυμία μου νὰ ἰδῶ τὴν γλῶσσαν ἐλληνίζουσαν, ὅσος εἶνε ὁ φόβος μου, μὴ βαρβαρωθῇ ἀκόμη περισσότερο ἀφ' ὅτι εἶνε βαρβαρὸς. Βλέπεις ὅτι δὲν λείπουσιν ἀπὸ τὸ γένος ἄνδρες καὶ μὲ προκοπὴν καὶ μὲ ζῆλον, οἱ ὅποιοι διίσχυρίζονται ὄλον τὸ ἐναντίον, ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ γράφωμεν καὶ νὰ λαλοῦμεν, ὡς γράφουσι καὶ λαλοῦσιν οἱ ξυλοφόροι καὶ ὕδροφόροι. Ἡ γνώμη μου βέβαια ἀπέχει μακρὰν ἀπὸ τοιοῦτον σύστημα· καὶ στοχάζομαι ὅτι, ἂν ὁ σπουδαῖος ἔχῃ χρέος νὰ συγκαταβαίῃ εἰς τὸ μέτρον τῆς καταλήψεως τοῦ ξυλοφόρου, οὕτω καὶ ὁ ξυλοφόρος πρέπει νὰ προθυμηθῆ νὰ ἀναβαίῃ καὶ αὐτός ὀλίγον, εἰς τὸ νὰ καταλαμβάνῃ τὰ λεγόμενα ἢ τὰ γραφόμενα ἀπὸ τὸν σπουδαῖον, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ συναπαντηθῶσι καὶ οἱ δύο εἰς τὸ μέσον τῆς κλίμακος.

Δύο πράγματα μάλιστα εἶνε σπουδῆς καὶ προσοχῆς ἀξία εἰς τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, τόνος καὶ γλυκύτης, ἐπειδὴ εἶνε (ὡς ὄλοι αἱ βαρβαροὶ γλῶσσαι) παραλυμένη καὶ πολλὰ ἀνοστος εἰς τὴν ἀκοήν. Μαρτύριον ὅσα ἐγράφησαν εἰς τὸ διάστημα τῶν περασμένων ἑκατονταετηρίδων ἀπὸ τῆς ἀλώσεως, καὶ ὅσα γράφονται ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἀντιφιλοσόφους, καὶ ἀπὸ ὄχι ὀλίγους τῶν ὑποκρινόμενων ν' ἀγαπῶσι τὴν φιλοσοφίαν. Ἀπὸ ταῦτα τίποτ' εἶνε ν' ἀναγνώσῃ χωρὶς ναυτίαν δὲν ἐμπορεῖ. Καὶ ἐπειδὴ εἶνε τρόπον τινὰ ἀντικείμενα ὁ τόνος καὶ ἡ γλυκύτης, ἐδῶ μάλιστα χρειάζεται ἡ τέχνη νὰ τὰ συγκερῆ τις οὕτως, ὥστε μὴτε διὰ τὸν τόνον νὰ πικραίνεται ἡ σύνθεσις, ὡς τὸ πάσχει πολλάκις ὁ Θουκυδίδης, μὴτε διὰ τὴν πολλὴν γλυκύτητα νὰ παραλύεται ὁ τόνος, ἀμάρτημα σύνθεσις εἰς τὸν Ἰσοκράτην. Φεῦγε, ὅσον δύνασαι, τὰς πολλὰς καὶ συνεχεῖς συγκρούσεις τῶν συμφῶνων, καὶ ὅσας ἀναγκάζεσαι νὰ μεταχειρίζεσαι λέξεις πολυσυμφῶνους μοιραῖς τὰς εἰς τὴν περίοδον καὶ τόπιζέ τας, ὅσον δυνατὸν, μακρὰν μίαν τῆς ἄλλης.

Ἡ κατωτέρω ἐπιστολὴ εἶνε ἀπάντησις τοῦ Κοραῆ πρὸς τὴν ἀδελφὴν τοῦ διδασκάλου Θεοφίλου Καίρη. Ζητήσαν παρ' αὐτοῦ δι' ἐπιστολῆς γαλλικὸν τι βιβλίον πρὸς μεταφράσιν. Διὰ τὰς ἐν αὐτῇ περιεχομένας σφωτάσας· παρανέσεις, νομίζομεν ὅτι ἐκ τῆς ἀναγωγῆς αὐτῆς πᾶσα Ἑλληνὶς δύναται νὰ ἀρυσθῇ ὠφέλιμα μαθήματα περὶ τοῦ σκοποῦ, εἰς ὃν ὄφειλε νὰ ἀποβλέπῃ ὁ βίος αὐτῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΕΛΛΗΝΙΔΑΣ

Ἐκ Παρισίων, 28 Ἰανουαρίου 1815.

Φιλτάτη θυγάτηρ Εὐανθία!

Ἐπειδὴ πῶς ἄλλως ἔχω νὰ φανερώσω ὅσῃ μ' ἐπροξένησεν ἀπροσδόκητον χαρὰν ἡ ὠραία σου ἐπιστολή, πλὴν δίδων τὴν ὁποῖαν ἤθελα σὲ δάσκειν ὀνομασίαν, ἐκ ἡμῶν ἀληθῆς καὶ γνήσιός σου πατήρ; Φιλτάτη λοιπὸν θυγάτηρ, ἐπαινώ σοῦ τὴν παιδείαν, καὶ μάλιστα τὴν προθυμίαν νὰ τὴν αὐξήσῃς καὶ νὰ τὴν καινωήσῃς εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους.

Ἄλλ' ἂν ἀγαπᾷς νὰ τὴν αὐξήσῃς, πρέπει νὰ ἀποφύγῃς τὸν ὁποῖον τρέχεις μέγαν κίνδυνον, νὰ μείνῃς καὶ τῶν πλέον ἀπαιδεύτων ὑποδεστέρα. Ἄν ὁ ἀδελφός καὶ εὐεργέτης σου ἦναι ἀρκετὸς νὰ σὲ διδάξῃ καὶ τὸν κίνδυνον καὶ τὰ μέσα τῆς ἀποφυγῆς, δὲν θέλουσιν ὅμως εἰσθαι περὶ τῆς οὐδ' ἐμοῦ τοῦ γέροντος αἱ συμβουλαί, ἐάν ὡς φιλοσόφου πατρός παραγγεῖλιας δώσῃς εἰς αὐτὰς προσοχὴν.

Ἀνάγκη εἶναι πρὸ πάντων, φιλῆ Εὐανθία, νὰ μὴ σὲ λανθάνῃ τί σημαίνει ἡ σοφία. Ὅσα σ' ἐδίδαξε, καὶ ὅσα μέλλει νὰ σὲ διδάξῃ ὁ ἀγαπητὸς σου ἀδελφός, εἶνε ὄργανα καὶ μέσα τῆς σοφίας, ὅχι αὐτὴ ἡ σοφία. Ἐπειδὴ ἔλα ταῦτα, ἢ κἂν τὰ πλεῖστον, δύναται τις νὰ μάθῃ, καὶ μ' ἔλα ταῦτα νὰ μείνῃ ἀσοφός, ἢ μᾶλλον καὶ αὐτῶν τῶν ἀσοφῶν ἀσοφώτερος καὶ ἀπαιδευτότερος. Ἡ ἀληθινὴ σοφία, τέκνον ἀγαπητὸν, εἶνε, ὡς τὴν ὄριζαν, οἱ πρόγονοί μας, ἡ Τέχνη τοῦ βίου.

Καθὼς διὰ νὰ κτίσῃ τις οἶκον, πρέπει νὰ ἦναι οἰκοδόμος, νὰ βάλῃ ἐνδύματα, βράπτῃς, καὶ καθέξῃς, ὁμοίως δι' ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους χρείας, ὅ,τι θέλει τις νὰ κατασκευάσῃ μὲ τὰς ἰδίας του χεῖρας, ἀνάγκη εἶνε νὰ γνωρίσῃ τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς τοῦ. Παρόμοια καὶ διὰ νὰ ζῆσῃ τις, ὡς πρέπει, εἰς τὸ ὅποῖον ἡ φύσις τὸν ἐγέννησε γένος, ἢ ἡ τύχη τὸν ἐδιώρισε βίου ἐπάγγελμα, πρέπει νὰ μάθῃ τὴν τέχνην τοῦ βίου. Ἡ τέχνη αὕτη δὲν ἀλλάσσει· ἀλλὰ προσδιορίζεται μόνον ἀπὸ τὰς διαφόρους τῆς τύχης ἢ τῆς φύσεως περιστάσεις, εἰς τὸν ὅσον ὡστε ἄλλως ζῶσιν αἱ γυναῖκες παρὰ τοὺς ἀνδρας, ἄλλως πάλιν ἐκ τούτων οἱ Προφῆσορες παρὰ τοὺς πραγματευτὰς, καὶ οὗτοι πάλιν ἀπὸ τοὺς ἰδίως ὀνομαζομένους τεχνίτας:

ἔλοι ἕως εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς τέχνης τοῦ βίου ἐπιθυμοῦντες νὰ κτυπήσωσιν, ἢ γοῦν νὰ ζήσωσιν εὐδαιμόνως. Ἀλλὰ τὸ εὐδαιμόνως τοῦτο σημαίνει ἐναρέτως· διότι ὅστις ἐλπίζει νὰ εὐδαιμονήσῃ χωρὶς ἐρετὴν, βόσκειται ἀπὸ ματαιὰς ἐλπίδας, πλανώμενος ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, ἕως νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελευταίαν του ὥραν, καὶ τότε νὰ καταλάβῃ ὁ ἀτεχνὸς καὶ ἀτυχὸς, ὅτι ἔτρεξε τὸ στάδιον ὅλον τοῦ βίου χωρὶς τὴν πολυτίμον τέχνην τοῦ βίου. Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὴν ἔρευναν πῶς ἔχει νὰ ἀποκτήσῃ τὴν τέχνην ταύτην ἡ καλὴ καὶ ἀγαθὴ Εὐανθία.

Τὴν σεμνότητα καὶ μετριοφροσύνην, ἀναγκαίως ἀρετὰς εἰς ὅλους, ἢ φύσις ὅμως τὰς ὠρίσσε στωλισμὸν τῶν γυναικῶν ἰδιαιτέρον. Ἀπόδειξις τούτου εἶνε ἡ καθημερινὴ πέτρα καὶ ἡ κρίσις, μὲ τὴν ὁποῖαν, συμφώνως ἀνδρες καὶ γυναῖκες, κρίνομεν ὅλοι τοὺς ἔχοντας τὰς ταιαύτας ἀρετὰς, ἢ τὰς ἐναντίας κακίας. Ἀλαζῶν καὶ κομπαστῆς ἀνὴρ ψεύγεται ὀλιγώτερον παρὰ γυναῖκα κομπάστριαν. Κατηγοροῦν τὸν ἀσεμνον ἀνδρα ὅσοι ἔχουσι ἠθὴ χρηστά· ἀλλὰ γυναῖκα ἀσεμνον καὶ αὐτοὶ αἱ ἀσεμνοὶ ἀνδρες ἀναγκάζονται νὰ κρίνωσι βδελυκτῆν· ὡς ἐξ ἐναντίας τῆς σεμνῆς καὶ μετριοφροσύνης γυναικὸς οἱ ἔπαινοι, εἰς τὸν μετριοφρονὰ καὶ σεμνὸν ἀνδρα γίνονται ἐκθειασμοί. Διατί; διότι ἔλαβεν ἡ γυνὴ παρὰ τὸν ἀνδρα πλεῖστον ἀπὸ τὴν φύσιν βοήθημα νὰ ἦνε σεμνή.

Τὰ πλεῖστον ὅμως ταῦτα βοηθήματα κινδυνεύουσι νὰ ματαιωθῶσιν, ὅχι μόνον ἀπὸ τὴν ἀπάτην τῶν κακῶν παραδειγμάτων, ἐκ τῶν ὁποῖων καὶ ὁ φίλος ἀδελφός σου μακρὰν σὲ κρατεῖ, καὶ σὺ ἀφ' ἐαυτῆς εὐκαλον εἶνε νὰ κρατηθῆς, ἐπειδὴ εἶνε ἕξ σου. Ἄλλ' εἰνέ τις ἄλλος ἀπατεῶν, Εὐανθία, τῶσον πλέον δυσφύλακτος, ὅσον εἶνε ἐσωτερικὸς καὶ σύντροφος ἀχώριστος ἡμῶν, τὸν ὁποῖον ἡ φύσις μᾶς ἀναγκάζει νὰ συνναστροφώμεθα καθ' ἡμέραν, καθ' ὥραν, κατὰ πᾶσαν ὥραν στιγμὴν. Ἐξέυρείς τίς εἶνε ὁ πλάνος οὗτος; Ἡ ἰδία μας ταλαίπωρος κερφαλή. Καὶ τὸ δυσκολώτερον τῆς ὁποίας ὀλίγον ἀρχήτερα ἔλεγα Τέχνης τοῦ βίου μέρος εἶνε, νὰ φεύγῃ τις τοῦ πλάνου τούτου τὰς ἀπατηλὰς κολακείας. Καὶ ἂν δὲν μὲ πιστεύῃς, ἀκουσε τὰ χρυσὰ τοῦ χρυσοῦ μας Πλάτωνος λόγια: «Τὸ ἄλλο ἐξαπατᾶσθαι αὐτὸν ὅφ' αὐτοῦ πάντων ἡ χαλεπώτατον· ὅταν γὰρ οὐδὲ μικρὸν ἀποστατῇ, ἀλλ' αἰεὶ παρῇ ὁ ἐξαπατησῶν, πῶς οὐ «δεινόν»; Ἡ δυσκολία τῆς φυλακῆς γίνεται τῶσον μεγαλητέρα, ὅσον ἔχει προτερήματα πλεονέστερα ὁ ἀπατῶμενος καὶ σπανιώτερα, ἂν καὶ ἔπρεπε νὰ ἦνε ὅλον τὸ ἐναντίον. Τοῦτο σὲ λέγω, ὅχι διὰ νὰ σ' ἐμποδίσω ν' αὐξήσῃς τὴν εἰς τὰ μαθήματα προκοπὴν σου, ἀλλὰ νὰ σὲ κάμω προσεκτικώτερον ἐναντίον τοῦ ἀπατεῶνος.

Ἰδοὺ τί ἐνδέχεται νὰ σὲ λέγῃ κολακεύων

καθ' ἡμέραν ὁ πλάνος· «Εὐανθία, σὺ εἶσαι τοῦ πολλὰ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν γυναικῶν, καὶ εἰς τὰς Κυθωνίας ἴσως ἡ μόνη λογίσις». Ἄν πιστεύσῃς τὰ ὀυλερὰ ταῦτα λόγια τοῦ πλάνου, αὐτὸς θέλει σὲ κόμει ν' ἀμειλίχης τὸ ἀπ' ὅσα ἐδιδάχθῃς ἢ διδάσκεισαι ἀξιολογώτερον μάθημα, τὴν τέχνην τοῦ βίου. Πρόσεχε, τέκνον, διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ. Ὅσον εἶνε μεγαλειότερος ὁ κίνδυνος, τῶσον πλέον ἀγρυπνος πρέπει νὰ στέκῃς ἐναντίον τοῦ πλάνου. Ὅσαίσις αὐτὸς σὲ κολακεύει μὲ τοιαύτους σατανικὸς λογισμούς, πρόβαλλε σὺ ἐναντίον του τὸν ἀληθινὸν καὶ φρόνιμον τοῦτον λογισμὸν. «Ἡ κοινὴ τοῦ γένους ἡμῶν δυστοχία μὲ κατασταίνει μίαν τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ. Ἐάν ἐγεννάμην εἰς τοὺς χρόνους τῆς προγονικῆς λαμπρότητος, ἤθελα εἰσθαι ἡ ἐσχάτη ἴσως τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν καλῶς ἀνατεθραμμένων γυναικῶν· καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάς ἤρχισε νὰ αἰσθάνεται τὸν πόθον τῆς λαμπρότητος ταύτης, πιθάνον ὅτι μετ' ὀλίγου ἐτῶν ἐκάτοντάδας, ἂν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναβιώσω, θέλω πάλιν λογιζέσθαι μίαν τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ.» Ὅποια ἦτον ἡ κατάστασις τῶν προγόνων ἡμῶν, ὅποια θέλει εἰσθαι, σὺν Θεῷ, τῶν ἀπογόνων μας, εἰς τοιαύτην σήμερον κατὰστασιν εἶνε ἡ φαιτωμένη Εὐρώπη, ὅπου εὐρίσκονται πολλαὶ γυναῖκες στωλισμέναι μὲ παιδείαν, ὅχι Προφῆσορων ἀδελφαί, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῆς ἐσχάτης τάξεως τῶν πολιτῶν.

Βλέπεις λοιπὸν ἀγαπητὸν τέκνον, ὅτι ἡ παιδεία, ἀντὶ νὰ σοῦ ἐξεπάρῃ τὸν νοῦν, πρέπει νὰ σὲ παρακινήσῃ εἰς δοξολογίαν Θεοῦ, πρῶτον μὲν ὅτι σ' ἐγέννησεν εἰς τοιαύτην χρόνον περίοδον, ὅταν ἡ ταλαίπωρος ἡμῶν πατρίς ἀρχισε νὰ αἰσθάνεται τὰ καλὰ τῆς παιδείας· ἐπειτα ὅτι καὶ σ' ἐγέννησεν ἀδελφὸν ἀνδρὸς ἱκανοῦ νὰ σὲ στωλίσῃ μὲ παιδείαν. Ἡ πλέον ὅμως εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν δημιουργὸν δοξολογία (πάλιν σὲ τὸ λέγω) εἶνε νὰ κατευθύνῃς ὅσῃ ἔχεις, καὶ ὅσῃ μέλλεις ν' ἀποκτήσῃς παιδείαν, εἰς τὴν ἀνωτέρω ὅλων τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν Τέχνην τοῦ βίου, καὶ νὰ τὴν μάθῃς τῶσον καλὰ, ὥστε νὰ ἦσαι καλὴ νὰ τὴν παραδίδῃς μὲ λόγον καὶ μὲ ἔργον, καὶ εἰς τὰς συναθροιστάς σου παρθέτους, καὶ, ὅταν σὺν Θεῷ ὑπανδρευθῆς, εἰς τὰ τέκνα σου, διὰ νὰ δείξῃς μὲ ταύτην σου τὴν ἐπιμέλειαν, ὅτι εἶσαι γνήσιον τῆς Ἑλλάδος τέκνον, καὶ νὰ ἐπιταχύνῃς τὸ κατὰ σὲ τὴν ἀναγέννησιν τῆς κοινῆς ἡμῶν μητρὸς καὶ πατρίδος.

Εἰς τὴν ἐξουσίαν σου, φιλῆ θυγάτηρ, δὲν ἦτον νὰ γεννηθῆς πρὸ πολλῶν, ἢ μετὰ πολλὰς ἐκατοντάδας ἐτῶν, οὐδὲ νὰ ἐξισωθῆς μὲ τὰς παρελθούσας ἢ μὲ τὰς μελλούσας Ἑλληνίδας· εἰς τὴν ἐξουσίαν σου ὅμως εἶνε (μὴν ἀμφιβάλλῃς ὅτι) νὰ ὑπερβάλῃς πολλὰς ἀπὸ τὰς ἀρχαίας, καὶ νὰ μὴ σὲ ὑπερβάλῃ καμμία ἀπὸ

τὰς μελλούσας εἰς τὴν τέχνην τοῦ βίου, εἰς τὴν ὁποῖαν μόνον στηρίζεται ἡ ἀληθῆς εὐδαιμονία, καὶ τῆς ὁποίας βράβεον εἶνε ἡ ἀθανασία.

Ταῦτα σὲ λέγει ἀπὸ βάλθους πατρικῶν σπλογγίων ὁ γηραιὸς Κοραῆς. Ταῦτα μελέτα καθ' ἡμέραν, ἂν θέλῃς νὰ εὐδαιμονήσῃς ζῶσα, καὶ ν' ἀφῆσῃς ἀφίνουσα τὴν ζωὴν, ἀθάνατον ἔνεμα. Σπούδασε, φίλον θυγάτηρ, νὰ κατασταθῇς ὁμοίᾳ τῆς γυναικὸς, τὴν ὁποῖαν ἐζήτησεν ὁ Σηλομῶν σπούδασε, ἂν ἐρωτᾷ τις εἰς τὸ ἐξῆς, ὡς ἐκεῖνος, «Γυναῖκα ἀνδρείαν τίς εὐρήσει;» νὰ τὸν ἀποκρίνωμαι οἱ γνωρίζοντές σε «Τὴν ἐξ Ἀνδρου Εὐανθίαν».

Ἰγίαινε καὶ πρόκοπτε εἰς τὴν Τέχνην τοῦ βίου.

Ὁ εὐχέτης τῆς προκοπῆς σου
ΚΟΡΑΗΣ.

Ὡς γνωστὸν, ὁ Κοραῆς διατρίβων ἐν Γαλλίᾳ ἐβρίσκετο εἰς συγνήν ἀνταπόκρισιν πρὸς τὸν πρωτοφάτην ἐκεῖνον τῆς Σμύρνης Δημήτριον Λάτση, μὲ ὃ ἔκ νεανικῆς τοῦ ἡλικίας εἶχε συνδύη διὰ τοσοῦτο στενῆς φιλίας. Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ταῦταις ὁ Κοραῆς, ἔργον χρονογράφου πολλὰκις ἀναλαμβάνων, ἀνεκάλουσε εἰς τὸν πρωτοφάτην τὰ περιεργότατα συμβῆντα τοῦ τότε καιροῦ, ὅσα ἀνέγραψον αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες. Ἐκ τῶν πολλῶν τούτων ἐπιστολῶν του, αἵτινες δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὑπόδειγμα ἐπιστολικῆς βραχυπέρας, καθέστημεν ἰταῦθα τὴν ἐπομένην, ἐν ἣ μετὰ σπανίας χάριτος ἀφηγῆται γεγονότα τινὰ ἐξιοσημεῖα τῶν ἡμερῶν ἐκεῖνων.

ΠΕΡΙΕΡΓΑ ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Ἐν Μοντεπλιέ 11 Ἰανουαρίου 1786.

Καιρὸς παρὶ πράγματι.

Νέκ· δὲν ἔχω νὰ σὲ γράψω, φιλόκαينه Κύρ Δημήτριε, παρεκτός ἂν ἀγαπᾷς ἀναπλάσματα τῆς διανοίας μου. Ἡ δεινὴ μέριμνα τῆς θέσεώς μου μὲ ἠνάγκαζε νὰ ἀφσθῶ ἐν πολλοῦ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν γαζέτων· χθὲς ὅμως, περὶ δύνιν ἡλίου, ἀφοῦ ἐτελείωσα μερικὰς μελέτας ἱατρικὰς, μὴν ἔχων πλέον τί νὰ κάμω—Ἰδοὺ, εἶπον πρὸς τὸν ἑαυτὸν μου, καιρὸς νὰ φροντίσω καὶ διὰ τὸν πρωτοφάτην μου. Ἰπῆγα λοιπὸν εἰς τὸν καφενὲν, ἐπία μίαν λιμονάταν· μετὰ τὴν λιμονάταν ἐζήτησα τὴν γαζέταν καὶ εἰς τὴν γαζέταν εὐρήκα δύο νέα ἄξια τῆς περιεργείας σου.

Τὸ πρῶτον εἶναι: Ὁ πρωτότοκος υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ θρόνου τῆς Ἀγγλίας, διὰ τὰς μεγαλοπρεπεῖς του δαπάνας, ὑπέπεσεν εἰς χρεὸς 250 χιλιάδων Γουίντων (αἱ ὅποια κάμνουσι πεντακοσίας σχεδὸν χιλιάδας βενετικῶν φλωρίων). Ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶνε τίποτε· ἐπειδὴ καὶ ὁ πρωτοφάτης τῆς Σμύρνης εὐρίσκειται καμμίαν φορὰν εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάγκην μὲ τὸν ἀνθρακοπώλην καὶ κλευροπώλην του. Πάρεκέλευσε λοιπὸν τὸν πατέρα του, ἢ νὰ αὐξήσῃ τὸ

ἐτήσιον τῶν 50 χιλιάδων Γουίνων, ὅσα τὸν ἔδιδε διὰ σύστασιν καὶ ζωοτροφίαν του, ἢ νὰ πληρώσῃ τοὺς δανειστάς του. Μήτε αὐτὸ δὲν εἶνε παράδοξον, καὶ αὐτὸς ὁ πρωτοψάλτης τῆς Σμύρνης, ὅταν δὲν ἔχη, ζητεῖ, ποτὲ μὲν νὰ τὸν αὐξήσῃ τὸ ἐτήσιόν του, ποτὲ δὲ νὰ περιέρχεται τὴν ἐορτὴν τῶν Θεοφανείων, διὰ νὰ ψάλλῃ ἀπολυτίκιον, ἢ κοντάκιον ἢ ἄλλο τι ὅ,τι τὸν ἔλθῃ εἰς τὴν φαντασίαν, ἢ εἰς τὴν μνήμην του. Ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ του ἀφῆσε τὸν Πρίγκιπα ἐξ ἑβδομάδας χωρὶς ἀπόκρισιν, καὶ μετὰ παρέλευσιν τῶν ἐξ ἑβδομάδων τὸν ἀπεκρίθη, ὅτι μήτε τὰ ἐτήσιόν του νὰ αὐξήσῃ ἔχει γνώμην, μήτε τὰ χρέη του νὰ πληρώσῃ. Μήτε αὐτὸ δὲν εἶνε καινοφανές. Ποσσάκις ὁ ταλαίπωρος πρωτοψάλτης καὶ φίλος μου ἔλαθε τοιαύτας ξηρὰς ἀποκρίσεις· καὶ ποσσάκις ἐπεθύμησε προσθήκην, χωρὶς νὰ τὴν ἐπιτύχῃ; Ἄλλὰ τὸ ἀκόλουθον εἶνε τὸ παράδοξον, τὸ μέγα, τὸ ἥρωϊκὸν καὶ ὄντως βασιλικὸν ἔργον.

Ὁ Πρίγκιψ βλέπων τὴν ἰσχυρογνωμίαν τοῦ πατρὸς του, καὶ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὰ στενὰ, τί κόμνει;

Μάντευσον, ἂν δύνασαι· στοίχημα βάλλω, ὅτι δὲν θέλεις τὸ εὐρεῖν ποτέ.

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν τὸ εὐρήκας, ἀκουσον τὴν ἥρωϊκὴν πρᾶξιν τοῦ Πρίγκιπος.

Ἐπώλησε τοὺς ἵππους καὶ τὰς ἀμάξας του, ἀπέλυσε τὸ περισσότερον μέρος τῶν ὑπηρετῶν καὶ ὀφφικιστῶν του, ἀρέθη ἀπὸ τὰς νέας οἰκοδομὰς καὶ καλλονὰς, ὅσας ἔκαμνεν εἰς τὸ παλάτιόν του· ἐδιώρισεν ἀπὸ τὸ ἐτήσιόν του νὰ δίδωνται κατ' ἔτος εἰς τοὺς δανειστάς του χιλιάδες τεσσαράκοντα Γουίνων, μέχρις οὗ νὰ ἀποπληρωθῇ ὅλον τὸ χρέος, καὶ εἰσέβη αὐτὸς εἰς τὴν ἐξοχὴν διὰ νὰ ζῆ μετὰ τὰς ἐπιλοίτους δέκα χιλιάδας βίον ἰδιώτην, μέχρις οὗ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸ χρέος του. Τοιαῦτα ἀρεταί, φίλε μου, δὲν εὐρίσκονται πλὴν ὅπου εἶνε ἐλευθερία. Μήτε ἡ λογιότης σου, μήτ' ἐγὼ δύναμεθα νὰ τὰς μιμηθῶμεν, διότι καὶ τῶν δύο τὰ εἰσοδήματα εἶνε τόσον πενιχρά, ὥστε ἂν μόνον δέκα γρόσια θελήσωμεν νὰ ἀφαιρέσωμεν κατ' ἔτος, ἢ λογιότης σου ἀπὸ τὴν ἐξοδὸν τοῦ οἴκου σου, καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν ζωοτροφίαν μου, εἶνε ἀνάγκη νὰ λιμοκτονήσωμεν καὶ οἱ δύο.

Ἡ Ἀγγλία ὅλη ἐξεπλόγη διὰ τὸ ἥρωϊκὸν τοῦ διαδόχου κατόρθωμα· καὶ τὸν ἠγάπησαν καὶ ἐσεβάσθησαν πλέον παρὰ ποτέ. Διότι ἡ Ἀγγλία ἐξεύρει νὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀμείβῃ τὴν προκοπὴν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὀφφικιστοὺς του δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν ἀφήσωσι λέγοντες, ὅτι, ὅχι μόνον ἀπὸ τοῦ νῦν δὲν θέλουν κανένα μισθὸν ἀπ' αὐτὸν, ἕως οὗ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸ χρέος του, ἀλλὰ τὸν παρακαλοῦσι νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὰ κατὰστικον τῶν χρεῶν του πολλῶν ἑτῶν παρελθόντων μισθῶν, τὸν ὅποιον

ἐχρεώσται εἰς αὐτούς. Τί λέγεις, φίλε μου; ἴδες ποτέ σου τοιοῦτους ἀνθρώπους; Ὅχι βέβαια· ἀνέγνωσας ὅμως σὺ ὁ φιλαναγνώστης καὶ πολυτίτωρ πολλὰ τοιαῦτα γενναῖα κατορθώματα τῶν ἡμετέρων προγόνων. Ἀλλὰ ποτὲ ἐγένοντο ταῦτα; ὅταν ἡ Ἑλλάς ἦτον ἐλευθερά, ὅταν κατέφρονε τὸν κραταῖον τῶν Περσῶν βασιλέα περισσότερο ἀφ' ὅτι καταφρονεῖ ἡ λογιότης, τίνα; ... Τὸν πρωτογαμάλην τοῦ βεζιρχανίου. Δὲν ἐνθυμᾶσαι (ἐπειδὴ ἐγὼ ἀφ' οὗ ἐχωρίσθην ἀπὸ σοῦ ἐξεβαρβαρώθην παντάπασιν, ἐλησημόνησα καὶ ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ κατορθώματα τῶν προγόνων), δὲν ἐνθυμᾶσαι, λέγω, τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων; ὠνομάζετο, ἂν δὲν λαθάνωμαι, Κίμων. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Κίμων, εἰς μίαν δημόσιον προπομπὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔθος ἦτον νὰ δεικνύωμεν οἱ στρατηγοὶ ἀργύρια εἰς τὸ πλῆθος, βλέπων τὸν λαὸν εἰς ἀπορίαν διότι δὲν ἔκαμνε καὶ αὐτὸς τὸ συνειθισμένον· «Αἰσχυνομένην (τοὺς εἶπε) ὑμῖν διδοὺς, τοῦτότις δὲ μοι ἀποδιδούσιν» δείξας τοὺς δανειστάς του. Βλέπεις λοιπὸν, φίλε μου, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἔδωκεν εἰς τοὺς Εὐρωπαϊοὺς παράδειγμα ὄχι μόνον σοφίας ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ἀλλὰ καὶ ἀρετῆς. Τὰ νῦν δὲ (ὡ τῆς ἀθλίης μεταβολῆς!) ἐγυμνώθημεν ἡμεῖς οἱ ποτὲ λαμπροὶ, καὶ ἐστολισθήσαν οὗτοι οἱ ποτὲ γυμνοὶ καὶ τρισδάρβαροι.

Ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸ δεύτερον:

Κόμης τις καὶ Ταμπελάνος τοῦ αὐτοκράτορος (τὸ ὀφφικίον τοῦτο ὠνομάζετο παρ' ἡμῖν, ὅταν ἡμεῖς ἔτι ἀνθρώποι «ὁ ἐπὶ τοῦ Κοιτῶνος») μέγας καὶ κραταῖος ἄρχων, ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας, ἐγενεῖν ὁ ἀθλιὸς ἐνοχὸς πλαστοβ' οὕτως ὠνομάζεται τὸ ἔγκλημα τοῦ νὰ πλάττῃ τις ψευδεῖς ὁμολογίας, συγγραφεὺς, ἀποχρᾶς καὶ ἄλλα τοιαῦτα, μιμούμενος τὸ χειρόγραφον ἑτέρου, περὶ τοῦ ὁποίου λαλῶ εἰς τὴν Κατήχησίν μου. Μάντευσον εἰς τίνα τιμωρίαν τὸν ὑπέβαλεν ὁ δικαιοτάτος καὶ μέγας Ἰωσήφ! ... Τὸν κατέδρασε νὰ σκοπίσῃ τὴν πόλιν ἀλύσει δεδεμένος ἔτη δέκα· καὶ εἶδε, Πρωτοψάλτα μου, τὴν 16 Ἰανουαρίου ὅλη ἡ πόλις τῆς Βιέννης αὐτὸ τὸ κοινὸν καὶ φοβερὸν θέαμα, τὸν κραταῖον ἄρχοντα, τὸν ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος τοῦ αὐτοκράτορος ἀλυσιδεμένον νὰ φιλοκαλῆ τὰς πλατείας καὶ ρύμας τῆς πόλεως.

Σὲ ὑπεσχέθην δύο μόνον νῆα· ἐλπίζω ὅμως ὅτι δὲν θέλεις μετὰ κατηγορήσειν, ἂν προσθέσω καὶ τρίτον. Κατηγορίας ἀξίας εἶνε ὅστις δὲν πληρῶνει τὰ χρέη του, ὅχι ὅστις δίδει πλεῖστον ἀφ' ὅ,τι χρεωσται. Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν σὲ ἔγραψα, ὅτι ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Ρωσίας ἀπηγόρευεν εἰς τὰ ἔξῃς νὰ μεταχειρίζεται ὁ λαὸς τῆς εἰς τὰς πρὸς αὐτὴν ἀναφορὰς ἐπίθετα δουλοπρεπῆ καὶ χαμπερῆ, ὅποια εἶνε «δούλος ταπεινότητος», «ὑποπόδιον τῶν ποδῶν τῆς», «Πονύκλιτῶς» καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ὅσα ἐγέννη-

σεν ἡ ἀνθρωπολατρεία· καὶ δὲν θέλει νὰ ὑπογράφονται πλὴν μετὰ τὸν ἀπλοῦν τίτλον τοῦ ὑψηλοῦ. Δὲν ἐνθυμοῦμαι λέγω, ἂν σ' ἔγραψα τὸ γενναῖον τοῦτο καὶ φιλάνθρωπον ἔργον τῆς μεγάλης Αἰκατερίνης. Ὅθεν μὴ τὸ λογαριάσῃς διὰ τρίτον νῆον. Ἄς εἶνε λοιπὸν τρίτον τὸ ἔξῃς:

Κατήγγησεν (ὡς λέγουσιν αἱ γαζέται) αὕτη ἡ Ἄνασσα ὅλα σχεδὸν τὰ μοναστήρια, μὴν ἀφήσασα πλὴν δύο ἢ τρία. Αὐτὰ ἦσαν πλουσιώτατα καὶ προικισμένα ὄχι μόνον μετὰ γῆν πολλήν, ἀλλὰ μετὰ χιλιάδας γεωργῶν πολλὰς, οἱ ὅποιοι ἐδόθησαν ἀπὸ τοὺς κατὰ καιρὸν βασιλεύσαντας ἡγεμόνας τῆς Ρωσίας εἰς τοὺς καλογήρους σκλάβοι, κυρίως σκλάβοι, τοὺς ὁποίους τὰ νῦν ἠλευθέρωσεν ἡ Ἄνασσα, αὐξήσασα εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν μετὰ αὐτὸν τὸν δίκαιον τρόπον καὶ τὸ πλῆθος τοῦ στρατεύματός της. Διότι ὄντες, καθὼς σέ εἶπον, σκλάβοι τῶν καλογήρων, δὲν εἶχον τὴν ἀδειαν νὰ στρατεύωνται.

Ἐγὼ καὶ τέταρτον νῆον· ἀλλὰ τὸ χαρτίον δὲν εἶνε ἰκανὸν νὰ τὸ χωρήσῃ· ὅθεν τὸ ἀφίνω εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν. Ἐρρωσο!

Ἄς ἔχω ταπεινὴν ἀπόκρισιν· δὲν λέγω λακωνικὴν, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶνε ἀδύνατον· «εἰ ἀλαζέται Αἰθίωψ τὸ δέρμα αὐτοῦ» καὶ ἡ λογιότης σου θέλει ἀρήσειν τὴν φιλατάτην πολυλογίαν· ἔπειτα μήτε δίκαιον ἔχω πλέον νὰ σὲ κατηγορῶ, ἀφοῦ σὲ ἐμιμήθην καὶ ἐγὼ. Εὐδαίμονε!

15 Ἰουλίου.

Ἡ ἐπιστολὴ ἔβαινε μέχρι σήμερον, διότι ἠλπίζον νὰ πέμψω ὅμοι καὶ τὰς θέσεις μου πρὸς τὸν Δόμινον. Πανταχόθεν, ἀδελφε, μετὰ ἀναγγέλλουν, ὅτι οἱ διδάσκαλοί μου ὅπου εὐρεθῶσιν, εἰς ὁποίους οἴκους ὑπάγωσιν ἐγκωμιάζουν καὶ ἐμὲ καὶ τὴν θέσιν μου. Εἶνε συνήθεια τὴν ἡμέραν τῆς διαλέξεως, μετὰ τὸ γεῦμα νὰ ὑπάγῃ ὁ μαθητὴς εἰς ἐπίσκεψιν ὅλων τῶν διδασκάλων κατ' οἶκον, διὰ νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ διὰ τὸν κόπον τῆς διαλέξεως. Αὕτη εἶνε τσιριμόνια φραντσέζικη. Ἀφοῦ λοιπὸν σὲ ἔγραψα τὴν ἀνω ἐπιστολήν, ἔκραξα τὸν περσικιέρην μου, διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ἐξωτερικὴν ἀταξίαν τῆς σχολῆς μου (διότι εἰς τὴν διάλεξιν πρέπει νὰ παρασταθῆς λευκόμενος τοὺς πλοκάμους, καὶ νὰ διαλέγῃσαι ἀνεμαλιάρης σὺν τὸν Λολομανολίδῳ) ἐνδύθην, ἔλαβα μίαν πρέζαν ταμπάκον, ἔπειτα τὴν ράβδον μου (ἐλησημόνησα τὰ παπούτζια, ἀλλ' αὐτὸ ἐννοεῖται) καὶ ὑπῆγον εἰς τὸν οἶκον ἐκείνου. Μερικοὺς δὲν εὐρήκα, καὶ ἀφῆκα τὸ μικλιέτον μου· ἄσους δὲ εὐρήκα εἶνε ἀδύνατον νὰ σὲ γράψω τὴν εὐγενῆ δεξιῶσιν, τὴν ὁποίαν με ἔκαμαν, τὰ ἐγκώμια ὅσα μ' ἔδωκαν, τὰς εὐχαριστήσεις ὅτι ἐτίμησα αὐτοὺς καὶ τὴν Ἀκαδημίαν των. Με εἶπεν εἰς ἐξ αὐτῶν, ὁ γηραιότερος ἀπ' ὅλους, ὅτι ἔχω χρέος νὰ δώσω εἰς τὸ κοινὸν μίαν μεταφράσιν τοῦ Ἰπποκράτους. ...

Καὶ ἔχετε τοιαύτας, τὸν εἶπον. . . Ναι, λέγει, ἀλλ' ἐπεθύμουν νὰ μεταφρασθῇ ὁ Ἰπποκράτης ἀπὸ Ἑλληνικῆς, ὅτι φοβοῦμαι μήπως αἱ μεταφράσεις ἡμῶν δὲν εἶνε ἀκριβεῖς. Ἄλλος ἐπήνεσε τὸ ὕψος τῆς θέσεώς μου· ἄλλος ἀνέγνωσεν ἐπὶ παρουσίᾳ μου τὴν ἀφιέρωσιν τῆς θέσεως πρὸς τὸν Δόμινον, τὴν ὁποίαν εὐρίσκον εὐφροσύνῃ καὶ κατάλληλον. Καὶ σημείωσαι ὅτι αὕτη ἡ ἀφιέρωσις εἶνε πολὺ γυμνοτέρα ἐπαίνων, ἀφ' ὅ,τι ἦτον ἡ πρὸς τὸν Μόσχας, τὴν ὁποίαν αὐτοῦ ἀπεδοκίμασαν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ με εἶπον τοιαῦτα, ὥστε μ' ἔκανον νὰ πιστεύσω καὶ ἄνωγα, ὅτι ἡ θέσις μου εἶνε καλὴ. Ἄρα οὕτως ἔχει, ἀρα οὕτω δὲν ἔχει τὸ πρᾶγμα, κρίνε πλέον ἡ λογιότης σου. Ὡς τόσον ἐγὼ εἶμαι εὐχαριστημένος, καὶ δεξάζω ἐκ βάλθους ψυχῆς τὸν δοτῆρα παντὸς ἀγαθοῦ, ὅστις μεταξύ πολλῶν δεινῶν, τὰ ὅποια συνεχώρησε νὰ πάθῃ ἐπὶ ζωῆς μου, με ἔκαμε καὶ μεγάλας εὐεργεσίας, καὶ τοιοῦτοτρόπως πανσόφως καὶ παναικτιερμόνως μίξας τὰ καλὰ τοῖς κακοῖς, με ἐστήριξε μέχρι τοῦ νῦν κλονούμενον ὑπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας.

ΜΥΘΟΙ ΚΟΡΑΗ!

Τὸ δισσάκιον τοῦ Αἰσώπου.

Ὅλος ὁ κόσμος ἐξεύρει τοῦ Αἰσώπου τὸ δισσάκιον· καὶ ὅλοι τὸ κρατοῦσιν εἰς τοὺς ὠμούς, βάλλοντες εἰς τὸ ἔμπροσθεν αὐτοῦ μέρος τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων, εἰς τὸ ὀπίσθεν τὰ ἰδικά των. Πόθεν ὅμως ἔλαβεν ἀρχὴν ἡ τοιαύτη θέσις, κἀνεὶς δὲν μὰς τὸ ἐφάνερσε. Κατὰρχῆς οἱ ἀνθρώποι ἔθεταν τὸ δισσάκιον, ὥστε νὰ βλέπωσι κρεμασμένους ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ καὶ τοὺς δύο σάκκους ἐντόμα. Ἄλλ', ἐπειδὴ πολλὰκις παραβάλλοντες τὰ ἰδικά των μετὰ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων, εὐρίσκον ἐλαφρότερα τὰ ἑξῆς (τὸ ὅποιον τοὺς ἐκακοκρίνετο πολὺ), ἠλλάξαν τὴν θέσιν τοῦ δισσάκιου, βάλλοντες τὰ ἰδικά των ὀπίσω.

Ὅσάκις σὲ σκανδαλίζῃ ἄλλου ἀμάρτημα, στρέψε ἔμπροσθεν τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ δισσάκιου.

Ποντικὸς πλεονέκτης.

Ποντικὸς, μὴν ἀκούμενος εἰς ὅσας ἐκλεπτε καθημέραν τροφὰς, ἐβασανίζετο μετὰ τὴν ἐπιθυμίαν κομματίου κρέατος, τὸ ὅποιον δὲν ἔχωρε τῆς φαλιῆς του ἢ τρύπα. Ἀφοῦ ἐσυμβουλευθῆ μετὰ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του, ἀπεφάσισε νὰ πλατύνῃ τὴν τρύπαν, διὰ νὰ δύναται εἰς τὸ ἔξῃς νὰ κλέπτῃ καὶ μεγάλα καὶ μικρά. Ἀλλὰ τὴν ἐπλάτυνε τόσον πολὺ, ὥστε ὁ κάτος,

1. Τοὺς μύθους τούτους καὶ ἄλλους πολλοὺς ὁ Κοραῆς εἶχε δημοσιεύσει ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ζ. Α.

ὁ ὅποιος εἶχεν ἔξωθεν ἀκούσει τὸ συμβούλιον, ἐμβήκε πάραυτα καὶ τὸν ἐξωλόθρευσε μὲ ὄλην του τὴν συγγένειαν.

Ἔφερε πολλοὺς πολλὰς εἰς ἀπώλειαν ἢ κλεονεξία.

Μέθυσος πατήρ καὶ υἱός.

— Δὲν ἐντρέπεσαι, ἔλεγε πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ μέθυσος πατὴρ, νὰ πίνῃς τόσο πολὺ; — Πάτερ μου, ἀπεκρίθη κλονούμενος ἀπὸ τὴν μέθην ὁ υἱός, φοβοῦμαι μὴ φανῶ καταφρονητής σου, ἐὰν δὲν μιμούμαι τὰς πράξεις σου.

Μάταια νοθεύεις τοὺς ἄλλους, ἂν δὲν ἀπέλῃς ἀπ' ὅσα ν' ἀπέχῃς τοὺς παραγγέλλεις.

Διδάσκαλος καὶ μαθητής.

Διδάσκαλος, βλέπων ἕνα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὅστις ἔσκυψε νὰ ἐπάρῃ τὸ ὅποιον εὔρε κατάγῃς σύκον, τὸν ἤλεγξεν αὐστηρὰ ὡς κοιλιόδουλον καὶ ἀρπάζας μὲ μεγάλην ὀργὴν τὸ σύκον, τὸ κατέπιεν αὐτός.

Πολλὰ πολλὰς συμβουλαὶ καὶ νοθεύσεις ἀποβλήπουσι τὸ συμφέρον τῶν συμβουλευόντων.

ΔΠΙΟ ΙΤΑΛΙΚΗΝ ΑΣΤΕΙΩΝ ΣΥΛΛΟΓΗΝ

[Μετάφρασις Κοραή].

Εἰς ναυαγίῳ μέγαν κίνδυνον, ἐπρόσταξεν ὁ καραβοκύριος τοὺς διαβάτας νὰ ῥήξωσιν εἰς τὴν θάλασσαν ὅλα τὰ βάρη, διὰ νὰ σωθῶσιν. Εἰς ἀπ' αὐτοὺς ἐπῆρε πρῶτην τὴν γυναῖκα του καὶ τὴν ἔρρηξε, λέγων, ὅτι παρ' αὐτὴν ἄλλο βαρύτερον νὰ ῥήξῃ δὲν εἶχε.

* *

Εἰς οἶκον πολλὰ πτωχοῦ ἀνθρώπου ἐμβήκε τὴν νύκτα κλέπτῃς, καὶ ἐψηλάφα εἰς τὸ σκάτος νὰ εὔρῃ τίποτε. Ὁ πτωχός, ὡς τὸν ἐνόησε

— Ψηλάφα, ψηλάφα, ταλαίπωρε, (τὸν εἶπε) νὰ ἰδῶ ἂν ἦσαι καλὸς νὰ εὔρῃς σὺ τὴν νύκτα ὅ,τι δὲν εὔρισκα ἐγὼ τὴν ἡμέραν».

* *

Ἐδιηγείτο τις εἰς συμπόσιον ἀπιστα πολλὰ καὶ παράδοξα μὲ τόσο ἀγῶνα, ὥστε νὰ ἰδρῶσιν. Ἐξεφώνησε μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὸ ἀπόφθεγμα τοῦτο «Ὅστις λαλεῖ τὴν ἀλήθειαν δὲν κοπιᾷ».

— Ἐκατάλαβα τώρα, διατί ἰδρῶσες τόσο, τὸν εἶπεν εἰς ἀπὸ τοὺς συμπότας.

* *

Εἰς συντροφίαν ἰατρῶν ἔπεσε λόγος περὶ τοῦ «Ποῖα ἦσαν τὰ καλῆτερα ἰατρικὰ νὰ εὐφύνησιν τὴν ὄρασιν». Ἐνόμαζεν ἄλλος ἄλλο, καὶ νὰ συμφωνήσωσιν δὲν εἰμποροῦσαν, ἕως εἰς ἀπὸ τοὺς

ἀκούοντας τοὺς εἶπεν· «Ἐξοχώτατοι ἰατροί, τὸ καλῆτερον ἰατρικὸν τῆς ὄρασεως εἶνε ὁ φθόνος. — Πῶς τοῦτο; (τὸν ἠρώτησαν μὲ ἀπορίαν). — Ὅτι (τοὺς ἀπεκρίθη) ὁ φθόνος βλέπει μεγαλύτερα ἀπ' ὅ,τι εἶναι τὰ εὐτυχήματα τῶν ἄλλων.

* *

Ἐπαρπονεῖτο φιλάργυρος πρὸς ἕνα τῶν φίλων του, λέγων, — Τί σ' ἔκαμα καὶ μὲ διασύρεις εἰς τὸν κόσμον, ὅτι πωλῶ τὰ παλαιά μου ὑποδήματα;

Καὶ ὁ φίλος ἀπεκρίθη·

— Ψεύδεται ὅστις μ' ἐδιάβαλε περὶ τοῦτου· δὲν εἶπα ὅτι πωλεῖς, ἀλλ' ὅτι ἀγοράζεις παλαιὰ ὑποδήματα.

ΠΑΡΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΚΟΡΑΗ

Αἱ δυστυχίαι εἶνε τῆς ἀρετῆς ἢ παλαιστρα, εἰς τὴν ὁποίαν διακρίνεται ὁ ἀνδρεῖος ἀπὸ τὸν ἀναδρον ἀθλητὴν. Πότε ἄλλοτε ἔχει τις νὰ δεῖξῃ μὲ πλειοτέραν βεβαιότητα, ὅτι εἶνε φρόνιμος, ἂν δὲν τὸ δεῖξῃ εἰς τὴν συμφορὰν ταυ; Τὸ νὰ συμβουλεύῃ τις τὰ καλὰ δὲν χρειάζεται μεγάλην γνῶσιν· τὸ νὰ ἐργάζεται, ὅταν ἢ χρεῖα τὸ καλέσῃ, εἶνε μόνος ἀνδρείας καὶ φρονίμου ψυχῆς προτέρημα.

Σπούδασε μάλιστα τὴν ἀνατροφὴν τοῦ στήθους, ἥτις μόνη μορφώνει τοὺς ἀληθεῖς ἀνδρας καὶ τὰς ἀνδρείας γυναῖκας, παρὰ τὴν ἀνατροφὴν τῆς κεφαλῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πλάσσονται οἱ καταχρηστικῶς ὀνομαζόμενοι χρηστοθήεις οὔτοι καὶ ἐράσιμοι (aimables) καὶ κομφοὶ ἀνδριαντίσκοι. Ἔχε καὶ τοῦτο εἰς τὴν μνήμην σου, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶνε πρᾶγμα ἐπιστῶν καὶ ἀποκτάται, ὡς ὅλα τὰ ἀποκτώμενα, ἀπὸ μακρὰν συνήθειαν, ἥτις κατανατᾷ εἰς ἕξιν καὶ σχεδὸν εἰς δευτέραν φύσιν. Ἀλλὰ τὸ ἔθος τοῦτο πρέπει ν' ἀρχίσῃ μ' αὐτὴν τὴν νηπιώδη ἡλικίαν. Καθὼς ὅστις συνειθίσῃ παιδιόθεν τὸν καφὲν, ἢ τὸν βρωμισμένον ταμβάκον, κρίνει τὴν ἀτέλειάν του μεγάλην δυστυχίαν, ἀπαράλλακτα, φίλε μου, καὶ ὅστις συνειθίσῃ ἀπὸ μικροῦ νὰ χαίρῃ εἰς τὰ δίκαια, καὶ νὰ ἀγανακτῇ εἰς τὰ ἀδίκια, τὴν αὐτὴν ἕξιν καὶ συνήθειαν θέλει ἔχει καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς ἀνδρικὴν ἡλικίαν. Ἀλλὰ διὰ νὰ ζυμωθῇ μὲ τοιαύτην ἕξιν τὸ παιδίον, πρέπει νὰ ἦνε περικυκλωμένον ἀπὸ χρηστὰ παραδείγματα, καὶ μακρυσμένον, ὅσον δυνατόν, ἀπὸ κακοῦς λόγους καὶ κακὰς πράξεις.

Ὅταν τις ἀπὸ σῆς, διὰ πυρκαϊὰν ἀναμμένῃν εἰς οἶκον γείτονος, ὄχι μόνον τρέχει εἰς βοή-

θειαν, ἀλλὰ καὶ προσκαλεῖ συμβουλοῦς εἰς τὴν σβῆσιν αὐτῆς ὕσους ἀπαντήσῃ, τί ἄλλο πράσσει παρὰ ἔργον δίκαιον καὶ συμφέρον ἐνταυτῷ; Δίκαιον, διότι κἀμνεὶ πρὸς τὸν γείτονα ὅ,τι ἐλπίζει ἀπ' ἐκεῖνον, ἐὰν εὔρεθῇ εἰς ὁμοίαν περιστάσιν· συμφέρον, διότι σώζων τοῦ γείτονος τὴν κατοικίαν, ἐμποδίζει τὴν πυρκαϊὰν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἰδικὴν του. Τὸ αὐτὸ λοιπὸν χρεωστεῖ καθεὶς νὰ πράσῃ καὶ εἰς τὸν ἀδικούμενον συμπολίτην του. Βλέπεις ἀδικίαν γινομένην εἰς αὐτόν; μὴ ἀμφιβάλῃς, ὅτι ἀργότερα ἢ γρηγορώτερα μέλλει νὰ πλακώσῃ καὶ σὲ ἡ ἀδικία, ἂν δὲν δράμῃς νὰ τὴν σβῆσῃ ὡς πυρκαϊάν.

Μόνη ἡ δικαιοσύνη φέρει τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν ὕπλα χωρὶς δικαιοσύνην γίνονται ὕπλα ληστῶν, ζώντων εἰς καθημερινὸν κίνδυνον νὰ στερηθῶσι τὴν δύναμιν ἀπὸ ἄλλους ληστὰς, ἢ καὶ νὰ κολασθῶσιν ὡς λησταὶ ἀπὸ νόμιμον ἐξουσίαν. Ἡ ἀνδρεία χωρὶς τὴν δικαιοσύνην εἶνε εὐτελες προτέρημα· ἡ δικαιοσύνη, ἂν ἐφυλάσσετο ἀπὸ ὅλους, οὐδὲ χρεῖαν ὅλως εἶχε τῆς ἀνδρείας. Καὶ αὐτὴ τοῦ Θεοῦ ἢ παντοδυναμίας ἦνελ εἶσθαι χωρὶς ὄφελος διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἂν δὲν ἦτον ἐνωμένη μὲ τὴν ἀπειρον δικαιοσύνην του.

Ἐγὼ ἄλλους ποταποὺς δὲν γνωρίζω παρὰ τοὺς δούλους καὶ τοὺς τυράννους· διότι μεταβάλλονται ἀπὸ λογικὰ ζῶα οἱ δούλοι εἰς κτήνη καὶ οἱ τυράννοι εἰς ἀγρία θηρία.

Ἡ φιλαρχία ἀφοῦ μίαν φοράν φθάσῃ νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν πολιτείαν, τὴν βόσκειται κατὰ μικρὸν ὡς κολλητικὴ νόσος, ἕως οὗ νὰ τὴν ἐρημώσῃ ἀπὸ τοὺς ἀληθεῖς φίλους τῆς πατρίδος, τοὺς μόνους ἱκανοὺς νὰ φυλάσσωσι τῆς ἐλευθερίας τὰ τέλῃ.

Ὅλιγοι κατὰ δυστυχίαν ἐφάνησαν εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη οἱ καλοὶ σταδιοδρόμοι καὶ συνέθη εἰς τὴν πολιτικὴν ὅ,τι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν θρησκείαν πολλοὶ κλητοὶ καὶ ὀλιγοὶ ἐκλεκτοί. Πῶς θέλεις νὰ σταδιοδρομήσῃ εὐτυχῶς ὅστις τρέχει φορτωμένος; Εἰς τοὺς σωματικούς ἀγῶνας πρῶτον ἔργον τοῦ μέλλοντος νὰ τρέξῃ εἶνε νὰ ἐκδυθῇ τὰ περιττὰ φορέματα καὶ ἐλαφρώσῃ τὸ σῶμά του· εἰς τοὺς πολιτικούς ἐξ ἐναντίας οἱ πλειότεροι ἀπὸ τοὺς τρέχοντας τρέχουν καταφορτωμένοι τὰ πάθη των· ἄλλος τρέχει διὰ νὰ ἀποκτήσῃ χρυσόν, ἄλλος ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, ἄλλος διὰ κανένα τίτλον γελωδιῶν Ἐξοχώτητος ἢ Ἐκλαμπρότητος, χωρὶς νὰ συλλογισθῇ, ὅτι μόνος σκῆπος τοῦ δρόμου του πρέπει νὰ ἦναι νὰ χρυσώσῃ τὴν πατρίδα του, νὰ τὴν καταστήσῃ μόνῃν ἀρ-

χουσαν, μόνῃν Ἐξοχωτάτην καὶ Ἐκλαμπροτάτην.

Ὅταν ὁ λόγος ἦναι περὶ πατρίδος ὅ,τι μὴ λείπει ἀπὸ τὴν κεφαλήν τὸ ἀποπληρόνει ἡ καρδιά.

Ἡ ΠΕΡΟΤΗΣ ΤΗΣ ΨΗΦΟΥ

Ἐπιθυμεῖτε, φίλοι ὁμογενεῖς, ν' ἀποφύγητε βλα τὰ καταβαρύνοντα τὰς κεφαλὰς τῶν ἀνοήτων κακὰ; λάθετε μαθήματα τὰ περᾶσμένα τοῦ Γένους παθήματα. Καθεὶς ἀπὸ σῆς, ὅταν κρατῇ ψήφον, διὰ νὰ ἐκλέξῃ ἀπὸ τοὺς συμπολίτας του κανένα εἰς ἀξίωμα, ἂς φαντάζεται, ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς ἀρᾶτως τοῦ βάλλει τὴν ψήφον εἰς τὰς χεῖρας, καὶ τὸν βλέπει ἔνωθεν πῶς μέλλει νὰ τὴν μεταχειρισθῇ. Ὅταν ἔχη τις χρεῖαν οἰκίας, μεταξὺ δύο οἰκοδόμων δὲν ἐκλέγει βέβαια τὸν φίλον του, ἀλλ' ὅτινα τῶν δύο νομίζει τεχνικώτερον· ὅταν διὰ τὴν ὑγίαν του ἀναγκάζεται νὰ καλέσῃ ἰατρόν, μεταξὺ δύο ἰατρῶν δὲν καλεῖ βέβαια τὸν φίλον, ἢ, ἂν οὕτω τύχῃ, καὶ ἀδελφόν του, ἀλλὰ τὸν φαινόμενον ἐμπειρότερον τῆς τέχνης, καὶ οὕτω καθέτης διὰ τὰς λοιπὰς βιωτικὰς του χρεῖας. Ἄν ἀπατηθῇ εἰς τὴν ἐκλογὴν δι' ἀγνοίαν, ἔχει καὶ ἀπολογίαν τῆς ἀπάτης τὴν ἀγνοίαν. Ἄν ἀπατηθῇ διὰ φιλίαν, γίνετ' ἐνταυτῷ καὶ μωρὸς καὶ ἀδικος· μωρὸς, διότι βάλλει εἰς κίνδυνον καὶ τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὴν ζώην του, ἀδικος, διότι χαρίζει εἰς τὸν κακὸν τεχνίτην ὅ,τι χρεωστεῖται εἰς τὸν καλόν. Ὅπως ἂν ἦναι, ἡ βλάβη λογίζεται μικρὰ, ὡς ἐνός ἀνθρώπου μόνου βλάβη. Ἀλλ' ὅτινα διορίζει ἡ πατρίς εἰς τὸ ἱερὸν ἔργον τῆς ἐκλογῆς, ἂν χαρίσῃ τὴν ψήφον του εἰς τὴν φιλίαν, ἀδικεῖ προφανῶς τὴν πατρίδα· ἂν δὲ καὶ τὴν πωλῇ διὰ χρήματα, ἢ ἀφελειῶν ἄλλων ἐλαττωμένην ἀπόλαυσιν, ἢ ἀδικία λαμβάνει μωρὴν καὶ πρόσκαιρον ἀναισχύντον προδοσίας, ἀξίας νὰ κολασθῇ αὐστηρότατα ἀπὸ τοὺς νόμους.

Ὁ ἐνθουσιασμός γίνεται ὄπλον θυραμαστῶν εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, εἰς αὐτὴν τὴν ὥραν τῶν ἀγῶνων· ἀλλ' ὅταν ὁ λόγος ἦναι περὶ ἐκλογῆς τῶν πολιτῶν εἰς πολιτικὰ ὑπουργήματα, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὴν ἀκριβῆ πλήρωσιν κρέμεται ἡ φυλακὴ τῆς ἐλευθερίας, ὅστις ἐνθουσιάζεται, τρέχει μέγαν κίνδυνον νὰ δημιουργήσῃ τυράννους. Καὶ τοῦτον τὸν ἐνθουσιασμόν ζητοῦν μάλιστα νὰ ἐξάπτωσιν οἱ σπουδαρχίδαι καὶ οἱ δημοκόποι εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ λαοῦ, ὅταν ὁ λαὸς δὲν φυλάσσεται τὰς παγίδας των.

Ο θάνατος του Κοραή δὴρξεν ἄξιον στεφάνωμα τοῦ ἀληθῆς σωκρατικοῦ αἵματος βίου. Τὴν ὑπὸ τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ κ. Α. Μάμουκα ἀφελή καὶ συγκινητικὴν ἀφήγησιν τῶν τελευταίων αὐτοῦ στιγμῶν, ἀν καὶ δημοσιεύσαμεν ἄλλοτε ἐν τῇ «*Ἐστία*», κερραθέταμεν ἐνταῦθα, ὡς ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τοῦ βίου.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΟΡΑΗ

Κλινοπετῆς ἐπὶ δεκαεννέα ἡμέρας ὑπέφερον ὡς φιλόσοφος καὶ ὡς χριστιανὸς ἐν πλήρει ἀταραξίᾳ καὶ ἡρεμίᾳ ψυχῆς τὰς ἀπὸ τῆς πτώσεως ὁδύνας. Παραμυθίαν εὗρισκεν εἰς τὴν συνεχῆ ἀπαγγελίαν τοῦ 136 ψαλμοῦ, ἐν ᾧ ἐκδηλοῦται ἡ τε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν πατρίδα ἀγάπη παντὸς εὐσεβοῦς καὶ ἡ ἐγκάρδιος εὐχὴ ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως ἀνάξιοπαθούσης πατρίδος. Παρέδωκε δὲ εἰς τὸν Πλάτην τὸ πνεῦμα τῇ 25 Μαρτίου (6 Ἀπριλίου) 1833, Πάτρις τελευταίαν λέξιν εἰπὼν καὶ ἅμα εἰς τὴν παρὰ τῷ κλινιδίῳ αὐτοῦ ἀπρωρημένην εἰκόνα τοῦ Δημοσθένους ἐμβλέψας.

Τὸ ἱστορικὸν περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ τελευταίῳ ἐκφωνηθείσης λέξεως Πάτρις κατέστησέ μου γνωστὸν ἐν Χίῳ κατὰ τὸ 1877 ὁ συμπατριώτης καὶ φίλος μου Κωνσταντῖνος Ι. Πιτζιπιδός. Οὗτος διηγήθη μοι ταῦτα: «*Ἦτο ἡ σειρά μου νὰ διανουκτερεύσω. Εἰσήλθον εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ ἀσθενοῦς περὶ λύχνων ἀφάς. Ἡρώτησέ με ἂν ἐδείκνυσα. — Ἐρχόμαι, τῷ ἀπεκρίθη, ἀπὸ τοῦ δείπνου. — Καλὰ, εἶπεν ἂν τυχὸν πενήσσης, ἐκεῖ (δείξας τὸ ἐμάριον) ὑπάρχει πρόσφατον βιβλίον» (τοῦτο, προσθέτει ὁ Πιτζιπιδός, ἦτο ἀρεστὴ τοῦ Κοραῆ τραπεζή), ἀνοιξε καὶ φάγε ὅσον θέλεις. Παρήλθον ἐν τῷ μεταξύ ἰκαναὶ ὥραι καὶ ὁ ἀσθενὴς ἐφαίνετο ἡσυχῆς· ἐγὼ δὲ διὰ νὰ μὴ καταληφθῶ ὑπὸ ὑπνου, ἔλαβα εἰς ἀνάγνωσιν βιβλίον ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια εἶχεν εἰς καθημερινὴν χρῆσιν, καταφορτωμένον μὲ ἰδιοχέρους σημειώσεις. Αἴφνης τὸν ἤκουσα νὰ ἐκφωνήσῃ τὴν λέξιν Πάτρις. Ἐξ ὑπονοίας μὴ δὲν εἶχον ἀντιληφθῆ ἀκριβῶς, ἀφῆκα ἀμέσως τὸ βιβλίον· τὸν ἐπλησίασα ἡρέμα καὶ ἠρώτησα: — Θέλετέ τι; καὶ τί; — Πάτρις, καὶ πάλιν ἀνεφώνησε· καὶ ἅμα, εἰς τὴν ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ ἀπρωρημένην εἰκόνα τοῦ Δημοσθένους ἐμβλέψας: — *Να, αὐτὸς ἦτο ἀνδραπτος, εἶπε καὶ ἐκοιμήθη ἐν εἰρήνῃ.**

Τίμαι ἀποδοθεῖσαι

Εἰς τὴν μνήμην τοῦ Κοραῆ

Τὸ σῶμα τοῦ Κοραῆ, συνοδευόμενον εὐλαβῶς ἀφ' ὅλους τοὺς ἐν Παρισίοις παρεπιδημοῦντας Ἕλληνας, ἐνεταφιάσθη τὴν 29 Μαρτίου (10 Ἀπριλίου) εἰς τὸ πολυάνδριον τοῦ Mont Parnasse, ἀφοῦ προηγουμένως ἐν τῷ καιδίῳ τῆς Ῥωσικῆς πρεσβείας ἐψάλη ἡ νεκρώσιμος ἀκο-

λουθία. Ἐν τῷ καιδίῳ τούτῳ καὶ ἐν τῷ πολυανδρίῳ ἐξεφωνήθησαν λόγοι ἐπιτάφιοι. Μικρὸν δὲ μνημεῖον ἀνηγέρθη ἐπιτόμβιον, φέρων τὴν ἐξῆς ἐπιγραφήν:

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

ΧΙΟΣ

Ἰπο ξένην μὲν
Ἴσα δὲ τῇ Ἑλλάδι
Πεφλημένην γῆν
Τῶν Παρισίων
Κεῖμαι.

***

Τὰ λείψανα τοῦ Κοραῆ ἀνακομισθέντα ἐν Ἑλλάδι διὰ δημοτελοῦς πομπῆς κατετέθησαν τὴν 8 Ἀπριλίου 1877 εἰς τὸ Νεκροταφεῖον Ἀθηνῶν, ἐπὶ τόπου, ἐνθα ἀνηγέρθη μεγαλοπρεπὲς μαρμάρινον μανσωλεῖον, δαπάνῃ τῶν Χίων.

Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἀντὶ παντὸς ἐπιγράμματός φέρει ἐπὶ τῆς προσόψεως αὐτοῦ τὰς ἐξῆς τρεῖς ἀπλῆς, ἀλλὰ πολυσημάντους λέξεις:

ΠΙΣΤΙΣ, ΠΑΤΡΙΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.

***

Πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ, ἰδρῦθη ὁ ἀνδριάς τοῦ μεγάλου διδασκάλου, ἔργον τοῦ γλύπτου κ. Γ. Βραύτου. Ὁ Κοραῆς παρίσταται ἐν αὐτῷ καθήμενος ἐπὶ ἐδωλίου, ὀλίγον κεκυφῶς καὶ κρατῶν διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς γραφεῖδα, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἐπιμήκη δέλτον, ἐφ' ἧς ἀναγγέλλεται τὸ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὑψηλὸν ἐκεῖνα παρᾶγγελμα τοῦ ἀνδρός:

Ἡ εἰλευθερία, τέκνα μόν', δὲν ἀγαπᾷ νὰ κατοικήῃ εἰς τόπους, ἐπου δὲν βασιλεύει ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ χρηστοτήθεια.

Ἐπὶ τοῦ στηλοβάτου ἀναγινώσκειται τὸ ἐξῆς ἐπιγράμμα, ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ κοιδίμου Φιλίππου Ἰωάννου:

Ἀγγεθὶ Πιερίδων σηκοῖ φίλοι ἑμόφυλοι
τοῦ κλεινοῦ Κοραῆ τὸνδ' ἀνέθεντο τόπον.
Ὅφρα νέοι Μουσῶν πρόπολοι λυόσσοιτες ἐκείνου
μαρφήν, αἰνητοῦ ζῆλον ἔχουσι βίου.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΟΡΑΗ

Τὰ ἐκδεδιμένα συγγράμματα τοῦ Κοραῆ ἀποτελοῦνται ἐκ τῶμων καὶ φυλλαδίων 50 ἐν ὄλῳ. Τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν εἶνε ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων, τινὰ ἀνάγονται εἰς τὴν ἱατρικὴν, ἕτερα εἰς τὴν θεολογίαν, τὴν νομικὴν καὶ διαφόρους ἄλλους κλάδους τῶν ἐπιστημῶν. Εἰσὶ δὲ γεγραμμένα εἰς ἑλληνικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν, ἐν δὲ εἰς λατινικὴν. Ἐκτὸς τούτων ὁ Κοραῆς κατέλιπεν 28 ἀνέκδοτα χειρόγραφα τέλεια ἢ ἀτελῆ, ὧν ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1831 ἢ ἐκδοσις, δημοσιευθέντος τοῦ πρώτου τόμου ἐπιμελείᾳ τοῦ κ. Α. Ζ. Μάμουκα.

ΑΘΗΝΑΙ. — ΤΥΠΟΙΣ «ΚΟΡΙΝΘΗΣ» ΠΑΤΕΡΙΑ ΟΜΩΝΟΙΑΣ.